

ผีทำและความเชื่อเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหน้าโบราณของประเทศจีน

อารีสา ทวารดิษ*

สาขาวิชาภาษาศาสตร์และภาษาศาสตร์ประยุกต์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยจิฬิน

อีเมล : wenwenhuang88@hotmail.com

รับบทความ: 8 ตุลาคม 2567

แก้ไขบทความ: 9 พฤษภาคม 2568

ตอบรับบทความ: 19 พฤษภาคม 2568

บทคัดย่อ : บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับโลกวิญญาณและโลกมนุษย์ในวัฒนธรรมหน้า (雉文化) เพื่อสะท้อนมุมมองความเชื่อทางด้านผีสง เทวดาในประวัติศาสตร์จีนอันสืบเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับผีทำและการขับไล่สิ่งชั่วร้าย จากการศึกษาพบว่า แรกเริ่มเดิมทีพิธีกรรมความเชื่อโบราณอันเนื่องมาจากการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหน้าของประเทศจีนนี้มีต้นกำเนิดเกิดจากความเชื่อในการขับไล่ผีทำ (驱逐疫鬼) และพลังงานร้าย (邪气) เป็นพื้นฐาน ประเด็นที่น่าสนใจของการวิจัยนี้คือภายใต้ความเชื่อเรื่องผีทำ ตลอดจนการจัดขับไล่สิ่งชั่วร้าย มีความเชื่อเรื่องฟิงเซียงซือ (方相氏) ซึ่งเชื่อว่าเปรียบเสมือนเทพเจ้าที่สามารถขับไล่ผีทำ ขจัดขับไล่สิ่งชั่วร้ายได้ ทั้งยังมีการรำรำหรือการเต้นรำในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น กระทั่งตกผลึกกลายเป็นผลผลิตเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลายเป็นผลผลิตทางความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศิลปะอันก่อปรด้วยศาสตร์ทางด้านนาฏศิลป์ เช่นการเคลื่อนไหวร่างกายระหว่างการเต้นรำในพิธีกรรมหน้าและศิลปะบนหน้ากากหน้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าความเชื่ออันสืบเนื่องจากผีสงหรือเทวดาไม่ได้เป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือสมควรละทิ้งเสมอไป ในทางกลับกันกลับได้รับการทำนุบำรุงรักษาและสืบทอดกระทั่งพัฒนาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ (国家级非物质文化遗产) ในปัจจุบันวัฒนธรรมหน้าเป็นที่รู้จักในฐานะฟอสซิลแห่งอุปรากรจีนที่ยังมีชีวิต (中国戏剧活化石)

คำสำคัญ : หน้า; พิธีกรรม; ความเชื่อ; ผีทำ; วัฒนธรรมหน้า

* Corresponding author

E-mail address: wenwenhuang88@hotmail.com

The research of epidemic ghosts and the belief in expelling epidemics in the ancient Chinese Nuo culture

Arisa Haworadit

Linguistics and Applied linguistics major, College of Literature and Arts, Jilin University

E-mail: wenwenhuang88@hotmail.com

Received: 8th October 2024

Revised: 9th May 2025

Accepted: 19th May 2025

Abstract: This study aims to explore the beliefs about the spirit world and the human world in Nuo culture, reflecting the perspective of the belief in ghosts and spirits that were used to drive away the spread of epidemics, and there is also a belief in Fang Xiangshi, who is believed to be a god who can drive away evil spirits and epidemics in Chinese history and culture. The study found that the ancient ritual beliefs related to exorcism in Chinese Nuo culture were originally based on the belief in expelling plague ghosts and evil spirits. In addition, it is interesting that the belief in "Nuo culture" has been passed down from generation to generation until it has crystallized into a product of religious beliefs and traditions, especially into the product of beliefs related to art, including dance science. For example, body movements and ritual dances, the art of masks etc., these things can prove that beliefs based on ghosts or gods are not always terrible or should be abandoned. Instead, it has been preserved and passed down until it has developed into a national intangible cultural heritage. Recently, Nuo opera and Nuo dance in Nuo culture are known as "living fossils of Chinese drama."

Keywords: Nuo; sacrifice; plague ghost; dispel epidemic; Nuo culture

中国古代“傩”文化中的疫鬼与驱疫信仰

黃文良

吉林大学文学院语言学及应用语言学专业

电子邮件: wenwenhuang88@hotmail.com

收稿日期: 2024年10月08日 修回日期: 2025年05月09日 接受日期: 2025年05月19日

摘要: 本研究旨在探讨傩文化中有关灵界与人界的信仰，以反映在中国历史与文化里借助来驱除传播流行病的疫鬼和邪气信仰的视角。研究发现，中国傩文化中与驱鬼相关的古老仪式信仰，原本就是以驱逐疫鬼、邪气的信仰为基础以及还有对方相氏的信仰，相信方相氏是能驱邪逐疫的神。研究中，更有趣的是“傩文化”里的这些信仰经过一代又一代的相传，直至已结晶并成为宗教信仰，民间习俗，传统的产物，尤其是成为具有舞蹈科学在内的艺术相关信仰的产物。例如肢体动作和仪式中的舞蹈，面具的艺术等。上述所说，都能说明基于鬼魂或神圣的信仰并不总是可怕或应该被抛弃的证明。相反，它们却被人的一代又一代保留下来、传承下来，直至发展成为国家级非物质文化遗产。如今，傩文化当中的傩戏以及傩舞还被誉为“中国戏剧的活化石”。

关键词: 傩；祭祀；疫鬼；驱疫；傩文化

บทนำ

วัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผีसाग เทวดาคือปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมพิเศษที่เติมเต็มไปด้วยสีสันทางไสยศาสตร์ ทั้งยังเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมโบราณของประเทศจีน ซึ่งสามารถพบได้จากวรรณกรรมต่าง ๆ เช่นซานไห่จิง (山海经) โชวเสินจี้ (搜神记) เสินเซียนจ้วน (神仙传) เป็นต้น ตานปั่ว (单博) และหลี่หลิง (胡丽玲) (Dan Bo & Hu Liling, 2024: 109) เขียนไว้ในอักษรานุกรมชวเหวินเจี่ยจื่อ (说文解字) เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจที่มีต่อจินโบราณเกี่ยวกับวัฒนธรรมผีसाग เทวดาในตัวอักษรหมวดผี (鬼部) ตอนหนึ่ง “ในคัมภีร์หลี่จี้ ตอนหลี่วิน (《礼记·礼运》) ความว่า “ขวัญของมนุษย์กลับคืนสู่สวรรค์ จิตที่เหลือประสานกันกลับคืนสู่ธรณี” คนจีนในสมัยโบราณมีความเชื่อว่าขวัญหรือวิญญาณ (魂) คือพลังหยางที่ทำให้มนุษย์เกิดความคิดความอ่านและสติปัญญา ส่วนจิต (魄) คือพลังหยิน ที่มีความหยาบกระด้างและขุ่นมัว ทำให้มนุษย์เกิดประสาทสัมผัสและความรู้สึกนึกคิด ด้วยเหตุนี้ เมื่อกายหยาบของมนุษย์ดับสูญ จิตที่เหลือน้อมมลายหายไป ส่วนขวัญก็ยอมโผบินขึ้นสู่นภากาศ จึงเป็นที่มาของสำนวนที่ว่า ขวัญโผบิน จิตมลาย (魂飞魄散)

เรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีसाग เทวดาในประวัติศาสตร์จีนมีอยู่จำนวนมาก ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าประเด็นนี้มักแฝงอยู่ในหัวข้อเกี่ยวกับศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหัวข้อที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมจีนเองก็นับว่าเป็นหัวข้อที่กว้างมาก เช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงอยากนำเสนอประเด็นการวิจัยที่อยู่ภายใต้กรอบของวัฒนธรรมที่เติมเต็มไปด้วยเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ความเชื่อเกี่ยวกับผีसाग เทวดาในประวัติศาสตร์จีนได้ ทั้งยังถูกจัดให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม (非物质文化遗产) ในปีพุทธศักราช 2549 ที่ควรค่าแก่การศึกษาวิจัยอีกด้วย

วัฒนธรรมดังที่ได้อธิบายไว้ข้างต้นมีนามว่าวัฒนธรรมหนว (傩文化) อันเก่าแก่ อีกทั้งเรื่องราวภายใต้วัฒนธรรมหนว จะสามารถนำเสนอเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับผีसाग เทวดาในประวัติศาสตร์จีนโบราณได้เป็นอย่างดี สืบเนื่องจากมีพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ (supernatural) อยู่มากมายหลายประเด็น องค์ประกอบหลักของวัฒนธรรมหนว คือพิธีกรรม (礼) ใช้การเต้นรำหนว (傩舞) อุปรากรหนว (傩戏) ศิลปะหนว (傩艺) และประเพณีหนว (傩俗) เป็นเนื้อหาสาระหลัก ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้และมีการบอกเล่ากันปากต่อปากที่มีความเก่าแก่ที่สุดและยาวนานที่สุดของจีน มีต้นกำเนิดมาจากคาถาขับไล่และมนตราคาถาที่ใช้ในการจัดการรับมือกับสัตว์ป่าในยุคล่าสัตว์ของสมัยโบราณ โดยปัจจัยหลักที่วัฒนธรรมสามารถหยั่งรากลึกได้ยาวนานนั้นมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อในการบูชาธรรมชาติ การบูชาโทเท็ม การบูชาบรรพบุรุษ การบูชาเทพเจ้า การบูชาผี และการบูชามนตราคาถา มีต้นกำเนิดในสมัยราชวงศ์เซี่ยและชางโบราณ เป็นรูปธรรมขึ้นในสมัยราชวงศ์โจว ซึ่งมีการกำหนดมาตรฐานด้วยพิธีกรรม (Qu Liuyi & Qian Fu, 2006: 1)

หากกล่าวถึงศิลปะการแสดงของจีน หลายท่านอาจนึกถึงจิวปักกิงหรืออุปรากรจีน (Chinese opera) ในฐานะที่เป็นอุปรากรที่มีความโดดเด่นในการรวมการแสดงที่ผสมผสานการขับร้องและการเจรจาประกอบกับลีลาท่าทางของนักแสดงให้ออกเป็นเรื่องราว โดยเรื่องราวที่น่าเสนอมักมาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ในพงศาวดารและประวัติศาสตร์มาดัดแปลงเป็นบทแสดง ทั้งยังมีการนำเอาความเชื่อทางประเพณีและศาสนาเข้าไปผสมผสานกับการแสดง อีกทั้งยังเป็นหนึ่งในมรดกทางวัฒนธรรมของโลก ทั้งนี้ ในปีพุทธศักราช 2553 อุปรากรจีนยังได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในรายชื่อตัวแทนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ อนึ่ง แม้ว่าหนวซีหรืออุปรากรหนวและหนวอู่หรือการเต้นรำหนวจะถูกจัดให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติชุดแรก (国家级非物质文化遗产) ในปีพุทธศักราช 2549 เฉกเช่นเดียวกับอุปรากรจีน ทว่า น้อยคนที่จะรู้จักหนวหรือวัฒนธรรมหนว ไม่ว่าจะเป็นที่มาของวัฒนธรรมหนว เรื่องราวเบื้องหลังความเชื่อในพิธีกรรมทางความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหนว เป็นต้น ยิ่งเป็นเรื่องที่น่าจะยังไม่มีใครรู้จักนัก ถึงกระนั้น เนื่องจากวัฒนธรรมหนวมีกระจายอยู่หลายพื้นที่ของประเทศจีน เช่นมณฑลเจียงซี มณฑลเสฉวน มณฑลอันฮุย รูปแบบและเอกลักษณ์ที่อยู่ในวัฒนธรรมหนวย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยจึงเน้นทิศทางการนำเสนอวัฒนธรรมหนวในประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่ภายใน

มณฑลกุ้ยโจวเป็นหลัก สาเหตุประการแรกคือมณฑลกุ้ยโจวเป็นมณฑลเดียวในปัจจุบันที่สามารถเก็บรักษาหลักฐานทางโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหนวไว้ได้สมบูรณ์ที่สุดของจีน โดยมีพิพิธภัณฑน์แห่งมณฑลกุ้ยโจวที่ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2534 ปัจจุบันตั้งอยู่ที่เมืองงเหริน (铜仁) มณฑลกุ้ยโจว ประการที่สอง ด้วยลักษณะพิเศษทางภูมิศาสตร์ของมณฑลกุ้ยโจวที่ส่วนใหญ่รายล้อมด้วยภูเขาสูงและหุบเขาลึก นี่จึงเปรียบเสมือนอุโมงค์แห่งกาลเวลา และเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้วัฒนธรรมหนวสามารถเดินทางข้ามกาลเวลาตั้งแต่สมัยก่อนบรรพกาลนับตั้งแต่สมัยเซีย สมัยซาง กระทั่งรุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์ฮั่นเรื่อยมาได้อย่างสมบูรณ์ กระทั่งสามารถหยั่งรากลงที่นี้และยังคงได้รับการอนุรักษ์ไว้ได้เป็นอย่างดีนอกเหนือไปจากนี้ ภายในมณฑลกุ้ยโจว ยังมีหนวถึงสี่หรือพิพิธภัณฑน์โรงอุปรากรหนว (侗堂戏) อันเก่าแก่ และเป็นที่รู้จักทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่ที่อำเภอเตอเจียง (德江) เมืองงเหริน ประการที่สาม เนื่องจากมณฑลกุ้ยโจวมีการสืบทอดวัฒนธรรมหนวอยู่หลายพื้นที่อย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าจะเป็นโรงอุปรากรหนวของอำเภอเตอเจียง (德江侗堂戏) ชิวไทจี (撮泰吉) หรืออุปรากรหนวที่โดดเด่นเรื่องการถ่ายทอดพัฒนาการของมนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์ (变人戏) ของกลุ่มชาติพันธุ์อี (彝族) อุปรากรตี้ซี (地戏) ของอำเภออันซุ่น (安顺) อุปรากรหยางซี (阳戏) ของอำเภอฝูเฉียน (福泉) อุปรากรหนวของอำเภอปกครองตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์เหมียว (苗族) เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้ภายในพิพิธภัณฑน์แห่งมณฑลกุ้ยโจวที่ผู้วิจัยได้เข้าไปเก็บข้อมูลภาคสนามมีจัดแสดงไว้เป็นอย่างดีครบถ้วน

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับผีसाง เทวดาของจีน

ความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น กระทั่งตกผลึกกลายเป็นผลผลิตเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนา จารีตประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกลายเป็นผลผลิตที่มีความเกี่ยวข้องกับขอบเขตเนื้อหาที่แฝงอยู่ในศิลปะ อันประกอบด้วยนาฏศิลป์ วรรณกรรม ตลอดจนชิ้นงานศิลปะและจิตรกรรม เช่นตัวละครตลอดจนสีสันทางด้านอารมณ์บนใบหน้าของตัวละครที่ปรากฏบนหน้ากากหนว ล้วนเป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าความเชื่ออันสืบเนื่องจากผีसाงหรือเทวดาไม่ได้เป็นสิ่งที่น่ากลัวหรือสมควรละทิ้งเสมอไป ทว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงสามารถสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อของชาวจีนในยุคหนึ่ง หากยังได้รับการทำนุบำรุงรักษาตลอดจนสืบทอดกระทั่งพัฒนาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ เฉกเช่นเดียวกับ “วัฒนธรรมหนว” ของประเทศจีน ทั้งนี้ หากอ้างอิงจากแนวคิดการวิจัยหัวข้อความเชื่อเกี่ยวกับผีसाง เทวดาในประวัติศาสตร์จีน ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นแนวคิดการวิจัยที่ทรงคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากประเทศจีนเป็นประเทศอันดับต้น ๆ ของโลกที่มีการควบคุมเกี่ยวกับความเชื่อเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความงมงาย (迷信) อันจะนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างเข้มงวด ความเชื่อเกี่ยวกับผีसाง เทวดาที่ถูกบรรจุลงไปในหลักสูตรการเรียนการสอน แบบเรียน หรือกระทั่งสามารถเผยแพร่ได้ทั่วไป ผู้วิจัยจึงคาดว่ามีจำนวนไม่มากนัก อนึ่ง คำว่า “เทวดา” ในแนวคิดการวิจัยของวารสาร ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าจะใช้คำว่า “เทพ” หรือ “เทพเจ้า” ทั้งนี้หากอ้างอิงตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานคำว่า “เทวดา” เป็นคำยืมจากภาษาบาลี โดยทั่วไปแล้วในภาษาจีนส่วนน้อยมากที่มีการสัมผัสทางภาษา (语言接触) กับภาษาบาลี ด้วยเหตุนี้ การใช้คำว่า “เทพ” หรือ “เทพเจ้า” แทนคำว่า “เทวดา” ภายใต้กรอบความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติของประเทศจีน จึงน่าจะเหมาะสมยิ่งขึ้น

นอกเหนือไปจากนี้ อ้างอิงบทความของถาวร ลิกขโกศล (2561) หัวข้อ “เทพ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และภูตผีปิศาจของจีน” ในนิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับมกราคม 2561 ที่มีการเผยแพร่ออนไลน์ปีพุทธศักราช 2567 ในหัวข้อใหม่ หัวข้อ “พัฒนาการ เทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน จากเทพฟ้าดิน สู่อารยธรรมเปลี่ยนตามสมัย-ความเชื่อ” เกี่ยวกับเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีนว่ามีที่มาจากความเคารพธรรมชาติ และความกตัญญูต่อบรรพชนของคนจีน ดังนั้นจึงมีที่มา และประเภทหลากหลาย ทั้งยังจำแนกประเภทของเทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน ดังนี้ 1. เทพประจำธรรมชาติและเรื่องสำคัญที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต 2. เทพบรรพชน บุคคลในตำนานและบุคคลสำคัญบางคน 3. เทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพุทธศาสนา 4. เทพในศาสนาเต๋า และ

5. เทพพื้นบ้าน โดยตอนท้าย อ. ถาวร ลิกขโกศล กล่าวสรุปความไว้ว่า “ความเชื่อเรื่องผีसांगเทวดาเกิดจากมนุษย์ เปลี่ยนไปตามสังคมและความนึกคิดของผู้คนในสังคมนั้น ดังเช่นความเชื่อเรื่องเทพสูงสุดในยุคราชวงศ์ซาง (1057-503 ก่อน พ.ศ.) และราชวงศ์โจว (ก่อน พ.ศ. 503-พ.ศ. 287) เรียกช่างตี (พระเป็นเจ้าเบื้องบน) หรือเทียน (แดน) มีลักษณะเป็นนามธรรม ต่อมาผสมผสานกับเทพของศาสนาเต๋า แล้วได้รับอิทธิพลจากมหากาพย์พุทธจริตซึ่งสวดดีการสร้างบารมีของพระพุทธเจ้า ศาสนาเต๋าก็ได้สร้างเง็กเซียงฮ่องเต๋ซัน บำเพ็ญบารมีเช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าจนได้เป็นประมุขแห่งสรวงสวรรค์นินรันตร์ เป็นภาพสะท้อนกษัตริย์ในสังคมมนุษย์ ต่อมาเมื่อจีนเข้าสู่ยุคประชาธิปไตย ความเชื่อเรื่องเง็กเซียงฮ่องเต๋เปลี่ยนตามสังคมนมนุษย์ว่าไม่ได้อยู่ในตำแหน่งองค์เดียวถาวร แต่มีครบวาระพันตำแหน่ง แล้วประมุขของศาสนาสำคัญ 5 ศาสนาคือ คริสต์ อิสลาม พุทธ ขงจื้อ และเต๋า ซึ่งสถิตบนสวรรค์จะประชุมกันเลือกเง็กเซียงฮ่องเต๋องค์ใหม่ ปัจจุบันเป็นองค์ที่ 18 ผู้ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนี้คือเทพกวนอู ความเชื่อนี้แพร่หลายมากในไต้หวัน ในจีนเริ่มมีบ้างแต่ยังไม่มากนัก จึงเห็นได้ว่าเทวดาเกิดจากความคิดของมนุษย์และเปลี่ยนแปลงไปตามสังคมนมนุษย์ ความเชื่อเรื่องเทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของมนุษย์มีส่วนช่วยคุณจริยธรรมของสังคม เพราะกลัวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ให้ความจรรโลงใจทางจิตนาการ ตลอดจนจนวนหวังให้ช่วยประทานความเจริญรุ่งเรือง มั่งมีศรีสุข

ประเด็นข้างต้นนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าหากเป็นบริบทของประเทศจีนการใช้คำว่า “เทพหรือเทพเจ้า” ดูเหมือนจะสอดคล้องกับการรับรู้ของชาวไทยมากกว่าที่จะใช้คำว่า “เทวดา” อนึ่ง หากกล่าวถึงคำพ้องเสียงของคำว่า “ผี” ในภาษาจีนกลาง ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นไปได้ว่าผู้ศึกษาภาษาจีนหลาย ๆ ท่านอาจนึกถึงคำว่าผี (皮) ที่มีความหมายว่า ผิวหนัง (มนุษย์) หนัง (สัตว์) การปกปิด ผืนผิว เป็นต้น ประเด็นเรื่องคำพ้อง ผู้วิจัยเห็นว่ามีโอกาสมีความสอดคล้องกันอยู่บ้าง ยกตัวอย่างเช่น ประเด็นที่ว่าด้วยเรื่องของความตาย มนุษย์เมื่อละทิ้งร่างกาย ก็กลายเป็นดวงวิญญาณ ซึ่งผี อาจเป็นเช่นสัญลักษณ์ของการสูญเสีย ละทิ้งร่างกายหรือผิวหนังที่ห่อหุ้มร่างกายแล้วกลายเป็นอย่างผี วิญญาณก็เป็นได้ กลิ่น คงเหมือนเพชร (2552: 8) เขียนไว้ในเอกสารประกอบการเรียนรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่น เรื่องการวิเคราะห์คติความเชื่อเรื่องผีसांग เทวดาในชุมชนภาคใต้ตอนหนึ่ง ความว่า “ในสำเนียงจีนมีคำว่า “ผี” อยู่คำหนึ่ง ถ้าแปลเป็นภาษาไทยก็ว่าหนังสือ เปลือกกระพี้ ที่แปลในพจนานุกรมว่า ส่วนของเนื้อไม้ที่หุ้มแก่น ก็ตรงกับคำว่า “พี้” ในภาษาจีนทำให้สะดุดใจว่า “ผี” เสียงคล้าย “พี้” ของจีน อาจแปลว่าเปลือกได้ กระมัง คือ ร่างกายเปล่า หาแก่นสารคือชีวิตจิตใจมิได้ พงศาวดารได้กล่าวอ้างว่าชนชาติไทยเดิมอยู่ในภาคใต้ของจีน ภาษาอาจสับสนกันมาก็ได้” ซึ่งหากเป็นเช่นนี้จริง ก็ต้องไปศึกษาเกี่ยวกับประเด็นการสัมผัสทางภาษาหรือกระทั่งการแปรของภาษา (语言变异) ในภาษาจีนและภาษาไทยท้องถิ่น

จินเฟิงหลิน (靳凤林) (Jin Fenglin, 1995: 124-128) เขียนไว้ในหัวข้ออภิปรายถึงสาเหตุและที่มาของวัฒนธรรมผีในประเทศจีนตอนหนึ่งความว่า โดยทั่วไปแล้วชาวบ้านธรรมดาสามัญชนมักได้แต่เฝ้ามองคำสอนเรื่องผู้มีคุณธรรมสูงส่ง (圣人) และผู้มีคุณธรรม (贤人) ของขงจื้อกับเมิ่งจื่ออยู่อย่างห่าง ๆ ทั้งเฝ้าคำนึงถึงคำสอนเรื่องเทพเจ้า (神人) และผู้ที่สามารถเข้าใจกำเนิดของจักรวาลและชีวิต ต้นตัวและรู้แจ้งอย่างแท้จริง (真人) โดยเฉพาะคำสอนเกี่ยวกับการบำเพ็ญเพียรตนจนบรรลุเป็นพระอรหันต์ (修炼成佛) ของเล่าจื่อและจวงจื่ออยู่เป็นนิจ ทว่าทำอะไรไปไม่ได้มากกว่านี้ ในทางตรงกันข้าม สิ่งที่อยู่รอบตัวเขาและถูกบอกเล่ากันปากต่อปากเรื่องภาพลักษณ์อันน่าสยดสยองของผีसांग พวกเขากลับเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง หรือแม้กระทั่งเชื่อมั่นแน่วแน่ว่ามีอยู่จริง จินเฟิงหลิน (1995: 140) ยังกล่าวในประเด็นที่มาของวัฒนธรรมผีในประเทศจีนไว้ว่า ผี (鬼) โดยทั่วไปหมายถึงวิญญาณ (灵魂) ต่าง ๆ ที่แยกออกจากร่างกายหลังจากความตาย มีการเล่าขานตลอดจนมีคำอธิบายมากมายต่อ ๆ กันมาทุกยุคทุกสมัยเกี่ยวกับ “วิญญาณ” ในชนชั้นอาชีพในสังคมจีน ในสมัยโบราณผู้คนไม่รู้จักโครงสร้างร่างกายของตัวเอง รวมทั้งความสงสัยเกี่ยวกับปรากฏการณ์แห่งความฝันนำไปสู่การเกิดขึ้นของแนวคิดเรื่องผีโดยตรง เช่น ผู้คนพบปะและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือกระทั่งคนตายในความฝัน ทั้งยังทำสิ่งต่าง ๆ ในความฝัน แต่กลับกลายเป็นว่าไม่เห็น

อะไรเลยเมื่อตื่นขึ้นมา สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงทำให้คนยุคดึกดำบรรพ์คิดว่าวิญญาณเป็นสิ่งที่เป็นอิสระจากร่างกาย ทว่ายังทำให้เกิดข้อสรุปตามมาที่ว่าวิญญาณเป็นสิ่งที่ยอมตะอีกด้วย ส่วนประเด็นด้านภาพลักษณ์ของสุสานในวัฒนธรรมผีของจีน สามารถสรุปได้ว่าวิธีการจัดระบบ การสร้างมาตรฐาน ตลอดจนเหตุผลทางด้านความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมผีในประเทศจีนในภาพรวม ขณะเดียวกันก็เป็นการทำให้วัฒนธรรมผีของจีนมีความแข็งแกร่งในด้านหลักจริยศาสตร์ จึงถือเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรมผีของจีนแตกต่างจากวัฒนธรรมผีอื่น ๆ

สำหรับประเด็นบทบาททางสังคมของวัฒนธรรมผีของจีน ผู้วิจัยพบว่าหนึ่งใน 5 บทบาททางสังคมของวัฒนธรรมผีของจีนที่สำคัญที่สุดคือการดำรงอยู่และการพัฒนาต่อไปได้ในหลาย ๆ แง่มุม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในแง่วัฒนธรรมและศิลปะโบราณของจีน รวมถึงสามารถส่งเสริมการสร้างสรรคผลงานทางด้านวรรณกรรม วิจิตรศิลป์ ประติมากรรม ดนตรี การเต้นรำ และดนตรี ซึ่งตรงกับหัวข้องานวิจัยฉบับนี้ในหลาย ๆ ประเด็น ซึ่งจะอธิบายอย่างละเอียดในหัวข้อต่อไป

นอกเหนือไปจากนี้ ในส่วนของประเด็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่อง “ผีสิง” ในประวัติศาสตร์จีนสามารถสืบย้อนได้ตั้งแต่สังคมในยุคดึกดำบรรพ์ เนื่องจากยุคนั้นนับว่าเป็นยุคที่มนุษย์ให้ความเคารพและยำเกรงต่อธรรมชาติ สาเหตุหนึ่งสืบเนื่องมาจากการที่มนุษย์ในยุคนั้นเชื่อว่าภายใต้โลกแห่งธรรมชาติอันกว้างใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นฟ้า ดิน เตือน ดาว ลม ฝน แม่น้ำ ภูเขา เป็นต้น ล้วนมีผีสิงซ่อนเร้นอยู่ หรือกระทั่งมีเทพเจ้าประจำอยู่ทั้งสิ้น เกิดเป็นพิธีกรรม การเซ่นไหว้ต่าง ๆ ตามมา เรือนแก้ว ภัทรานู ประวัตติ (2557: 176-179) กล่าวไว้ในตอนที่หนึ่งของหัวข้อความเชื่อของชาวจีนด้วยวิธีการสรุปประเด็นคือ ชาวจีนเป็นกลุ่มหนึ่งที่มีความคิดความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับสิ่งเร้นลับเหนือธรรมชาติ วิญญาณ เทพเจ้า และอำนาจเหนือมนุษย์ต่าง ๆ ชาวจีนในปัจจุบันสั่งสมที่มาจากความเชื่อเหล่านี้จากบรรพบุรุษในอดีตหลายร้อยปี ความเชื่อบางอย่างเกิดขึ้นก่อนการรับนับถือพุทธศาสนา ลัทธิเต๋า หรือขงจื้อ ความเชื่อบางอย่างได้มาภายหลัง ความเชื่อบางอย่างชาวจีนยังคงพยายามรักษาให้คงไว้และดำรงอยู่ถึงปัจจุบันซึ่งแสดงให้เห็นได้ในการปฏิบัติตามธรรมเนียมจีนในชีวิตประจำวัน พิธีกรรม หรือเทศกาลสำคัญของชาวจีนทั้งในบ้านเรือน ตามศาลเจ้า วัดจีน ที่มีบางส่วนเปลี่ยนแปลงไปหรือผสมผสานกับวัฒนธรรมใหม่ สังคมใหม่ และโลกยุคใหม่ ความเชื่อที่สำคัญ เช่น 1. ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น ชาวจีนนับถือธรรมชาติและปรากฏการณ์ธรรมชาติก่อนที่ จะนับถือศาสนา 2. ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณของจีน เช่น มีความเชื่อว่าวิญญาณของบรรพบุรุษและญาติต่าง ๆ สามารถดลบันดาลให้เกิดเหตุการณ์ทั้งที่ดีและไม่ดีต่อชีวิตและครอบครัวที่ยังคงมีชีวิตอยู่ของพวกเขาได้ 3. ศาสนาขงจื้อ เช่น คำสอนของขงจื้อนำมาซึ่งพิธีกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการบูชาบรรพบุรุษ โดยพิธีกรรมที่สำคัญได้แก่ พิธีบูชาเด็ก การไหว้บรรพบุรุษที่สุสาน (เทศกาลเซ็งเม้ง) เทศกาลตรุษจีน เทศกาลสารทจีน การเซ่นไหว้ครอบครัววันเสียชีวิต 4. ศาสนาเต๋า เช่น เต๋าเป็นศาสนาที่มีความเก่าแก่มากที่สุดในประเทศจีน เกิดจากการรวมความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนผนวกเข้ากับเรื่องฟอมดหมอผี และ 5. ศาสนาพุทธมหายาน เช่น คนจีนส่วนใหญ่ไม่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งมีความเชื่อในเรื่องการปฏิบัติธรรมเพื่อให้บรรลุธรรมว่าจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติธรรมคือเพื่อให้ตนเองพ้นทุกข์และช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ เป็นต้น

แม้ที่จริงแล้ว ยังมีเอกสารหลักฐานจำนวนมากที่มีการให้คำนิยามเกี่ยวกับผีสิง เทวดาของจีน ทั้งนี้หากอ้างอิงจากข้อมูลการศึกษาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า “เทวดา” หรือ “เทพ” ตลอดจน “ผีสิง” ในประวัติศาสตร์จีนล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจาก “ความเชื่อ” ที่มีต่อวิญญาณของบรรพบุรุษ ศาสนา เป็นต้น ซึ่งอาจจะแตกต่างกับพื้นฐานความเชื่อในวัฒนธรรมหน้าที่มาจากการผสมผสานระหว่างการบูชาธรรมชาติ การบูชาโทเท็ม การบูชาบรรพบุรุษ การบูชาเทพเจ้า การบูชาผี และการบูชามนตราคาถาที่สะท้อนออกมาให้เห็นเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการมีอยู่ของผีฟ้า การขับไล่ผีฟ้า สิ่งชั่วร้ายและวิญญาณร้าย ที่มีความหลากหลาย จึงทำให้ไม่เพียงเติมไปด้วยสีสันทางไสยศาสตร์ แต่ยังเติมเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ทางชาติพันธุ์วิทยา คติชนวิทยา ประวัติศาสตร์ ศาสนา ดนตรี การเต้นรำ การละคร และวิจิตรศิลป์อันทรงคุณค่า

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้า

วัฒนธรรมหน้ามีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 3,000 ปี จึงเต็มไปด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า ภายใต้คำว่าวัฒนธรรมหน้าก็ยังเปี่ยมล้นด้วย 1. การผสมผสานความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติและศาสนาดั้งเดิมต่าง ๆ ของจีน เช่น ศาสนาเต๋า ศาสนาขงจื้อ และศาสนาพุทธที่ผสมผสานเข้ากับอุปรากร เช่น อุปรากรหน้าประเภทหน้าซี (雉戏类) อุปรากรหน้าประเภทตี้ซี (地戏类) อุปรากรหน้าประเภทหยางซี (阳戏类) และอุปรากรหน้าประเภทซัวไทจี (撮泰吉) ประเพณีพื้นบ้าน เช่น เจ้าพิธีกรรมหน้า (雉法师) รักษาเด็กที่อายุยังไม่ถึง 12 ปีที่ป่วยบ่อยและไม่แข็งแรงด้วยการให้ขี่หลังและปีนขึ้นเขามืด (上刀山) ในระหว่างการประกอบพิธีกรรมหวนยวน (还愿) หรือพิธีตอบแทนคำอธิษฐานหรือตอบแทนเทพเจ้า เพื่อแสดงออกว่าเด็กคนนั้นได้รอดพ้นจากนรกทั้ง 12 ประตูของท่านพญามราช (阎王) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ต่อไปนี้จักแข็งแรงและโตเป็นผู้เป็นคนในอนาคต 2. ด้านศิลปะ เช่น ลวดลายและความหมายที่แฝงอยู่บนหน้ากาก ซึ่งโดยทั่วไปหน้ากากหน้ามักประกอบด้วย 3 ประเภท คือเทพเจ้าหลัก (正神类) เทพเจ้าชั่วร้าย (凶神类) และมนุษย์ในโลกมนุษย์ (世俗人物类) และ 3. ด้านพิธีกรรม หลัก ๆ มักประกอบด้วยพิธีกรรมขงหนัว (冲雉) และพิธีกรรมหวนยวน เช่น หลักฐานการทำนายจากบันทึกระดูกระดองพบว่ามีการขับไล่ผีทำภายในเรือ ความเชื่อว่าฟิงเซียงซือ (方相氏) นั้นเปรียบประดุจเทพเจ้าที่สามารถปิดเป่า ขับไล่โรคระบาดตลอดจนวิญญาณร้ายได้ เป็นต้น

หากทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้าให้ลึกลงไปจะพบว่าวัฒนธรรมที่มีหน้ากากประเภทต่าง ๆ เป็นดังสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรมขับไล่ผีทำ สิ่งชั่วร้าย หรือวิญญาณร้ายในสมัยโบราณไม่ได้มีเพียงแค่ประเทศจีนเท่านั้น หากแต่ประเทศจีนคือต้นกำเนิด แล้วจึงได้รับการยอมรับกระทั่งเผยแพร่ไปยังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 2 อย่างประเทศเกาหลีและประเทศญี่ปุ่น รวมถึงประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างประเทศเวียดนามอีกด้วย ประเทศเพื่อนบ้านของประเทศจีน เช่น เกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนามมีการแลกเปลี่ยนทางการเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจกับจีนมาอย่างยาวนานที่สุด ทั้งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดที่สุดทางประวัติศาสตร์ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งก็คือ ประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้ใช้ตัวอักษรจีนมาอย่างยาวนาน หนังสือโบราณจึงมีรูปแบบและเนื้อหาเหมือนกันกับประเทศจีน มีเพียงในช่วงปลายยุคโบราณหรือยุคใหม่เท่านั้นที่จีนเปลี่ยนมาใช้ตัวอักษรที่ตนเองสร้างขึ้นใหม่ ในขณะที่ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นและเกาหลียังคงใช้ผสมผสานกันในการเขียน การใช้ตัวอักษรจีนเป็นเวลานานในประเทศเหล่านี้ทำให้การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมโบราณสะดวกขึ้นมาก วัฒนธรรมหน้าไม่ต่างกับศาสนาพุทธ ศาสนาเต๋า และศาสนาขงจื้อที่เผยแพร่ไปยังประเทศเหล่านี้มายาวนาน ซึ่งในระหว่างที่มีการเผยแพร่ไปยังประเทศต่าง ๆ มีการผสมผสานเข้ากับศาสนา ความเชื่อ ประเพณีพื้นบ้าน เพลงและการเต้นรำของพื้นที่นั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง กระทั่งเกิดการกลายเป็นท้องถิ่น (本土化) ขึ้น ทำให้เกิดวัฒนธรรมหน้าที่มีลักษณะเฉพาะของประเทศเกาหลี ญี่ปุ่น และเวียดนาม (Qu Liuyi & Qian Fu, 2006: 16)

อนึ่ง โรคระบาดเป็นเรื่องที่อยู่คู่กับมนุษย์มาเป็นเวลาช้านาน จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) สามารถเตือนใจมนุษยโลกทั้งหลายได้เป็นอย่างดีว่า “โรคระบาด” ไม่เพียงเกิดขึ้นในสมัยโบราณที่การช่วยเหลือทางการแพทย์ยังไม่พัฒนาได้เท่านั้น ยังสามารถเกิดขึ้นได้ในยุคที่การแพทย์พัฒนาแล้วแฉกเช่นยุคปัจจุบัน กล่าวโดยสรุปคือโรคระบาดจะกลายเป็นเรื่องที่มนุษย์จำต้องพบพานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ชั่วกาลปาวสาน แต่ทว่า รูปแบบการป้องกันและแนวทางการรักษาโรคระบาดต่าง ๆ ย่อมมีวิวัฒนาการแปรเปลี่ยนไปตามยุคสมัย

หลักฐานการทำนายจากบันทึกระดูกระดองที่พบว่ามีการขับไล่ผีทำภายในเรือและมีเจ้าพิธีกรรมหรือเทพที่ชื่อว่า ฟิงเซียงซือซึ่งเปรียบประดุจเทพเจ้าที่สามารถปิดเป่า ขับไล่ผีทำตลอดจนวิญญาณร้ายได้ ระหว่างพิธีกรรมฟิงเซียงซือจะสวมหน้ากากที่มีดวงตาสีทองสีดำและถือกระบองไม้ไผ่หรืออาวุธเพื่อขับไล่ผีทำและตลอดจนวิญญาณร้าย สิ่งเหล่านี้ต่างบ่งชี้ให้เห็นถึงบทบาท หน้ากาก และความสำคัญของหน้า ในฐานะที่เปรียบดังกระจกบานใหญ่ที่นำเสนอเรื่องราวที่สะท้อนให้เราได้เห็น

ในสมัยโบราณชาวจีนเองก็มีความหวาดกลัว ตื่นตระหนกเกี่ยวกับความโหดร้ายของโรคระบาดเป็นอย่างมาก และยังสะท้อนให้เห็นถึงภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนโบราณในการพึ่งพาวัฒนธรรมหน้าเพื่อรักษาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และชาติบ้านเมืองให้รอดพ้นจากโรคระบาดได้เป็นอย่างดี (Guizhou Nuo Wenhua Museum, 2025)

ตัวอักษรหน้า (雎) เกิดจากตัวอักษรหนาน (雎) ในสมัยราชวงศ์ซิง ต่วน อวี้ฉาย (段玉裁) ผู้ทรงเกียรติคุณอันสูงส่ง ได้อธิบายเกี่ยวกับตัวอักษรหน้าไว้ในอักษรานุกรม *ชวเหวินเจียจื่อ* (《说文解字注》) หรือชื่อย่อ *ต่วนจู้* (《段注》) ว่า “หน้าคือการเคลื่อนไหวอย่างมีกฎเกณฑ์” นี่คือความหมายดั้งเดิมของหน้า เดิมทีตัวอักษรที่มีความหมายเกี่ยวกับการขับไล่โรคห่าคือตัวอักษรหนาน แต่เมื่อใช้ตัวอักษรหน้าแทนความหมายการขับไล่โรคห่า ความหมายดั้งเดิมของตัวอักษรหน้าที่แสดงถึงการเคลื่อนไหวอย่างมีกฎเกณฑ์จึงหายไป อนึ่ง ก่อนที่หน้าจะก่อกำเนิดเกิดขึ้นไม่ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับโทเทม หนังสือและหนังสือที่นอกเหนือจากนำมาใช้เพื่อการล่าสัตว์และทำให้ร่างกายอบอุ่นแล้ว ที่เหลืออาจจะเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการละเล่นยามว่าง โทเทมปรากฏขึ้นเมื่อมนุษย์ต้องการทราบที่มาของต้นกำเนิดสายเลือดของตน อันมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากความสับสนในการจำแนกเครือญาติที่เกิดจากความสัมพันธ์ที่ไม่ชัดเจนจากการแต่งงาน (Jin Gong, 1996: 51-54)

แรกเริ่มเดิมทีตัวอักษรหน้ามีความเกี่ยวข้องกับการขับไล่โรคระบาดที่เกิดขึ้นในสังคมยุคดึกดำบรรพ์ หลักฐานการทำนายจากบันทึกกระดูกกระตองพบว่าการขับไล่ผีห่าภายในเรือน โดยหลักฐานการบันทึกที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้าคือ *คัมภีร์หลี่จี้* (《礼记》) และ *คัมภีร์โจวหลี่* (《周礼》) โดยเนื้อหาภายใน *คัมภีร์หลี่จี้* เน้นหนักไปทางบทบาทหน้าที่กับพิธีกรรมของหน้า ส่วนเนื้อหาภายใน *คัมภีร์โจวหลี่* เน้นหนักไปทางโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของหน้า (Luo Bin, 2007: 7-8) หน้าเป็นสัญลักษณ์หนึ่งในพิธีกรรมโบราณที่มีการกล่าวขานต่อ ๆ กันว่ามีต้นกำเนิดมาจากหวงตี้ (黄帝) และเจริญรุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์ซางและโจว มีเจ้าพิธีกรรมชื่อว่า ฟังเซียงชื่อซึ่งเปรียบประดุจเทพที่สามารถปิดเป้าขับไล่ผีห่าที่นำมาซึ่งโรคระบาดตลอดจนวิญญูณร้ายได้ ระหว่างพิธีกรรมเทพเจ้าฟังเซียงชื่อจะสวมหน้ากากและถือกระบองไม้ไผ่หรืออาวุธเพื่อขับไล่โรคระบาด ใน *คัมภีร์หลี่จี้* ตอน *เยว่ลิ่ง* (《礼记·月令》) ระบุว่าในราชวงศ์โจวตอนปลาย “หน้า” ได้รับการบรรจุเข้าเป็นพิธีกรรมประจำแคว้น โดยจะทำพิธีกรรมหน้าเป็นจำนวน 3 ครั้งต่อปี แบ่งออกเป็นในฤดูใบไม้ผลิ กลางฤดูใบไม้ร่วง และฤดูหนาว ภายในพิธีจะมีจักรพรรดิ บรรดาเจ้าแคว้นหรือขุนนาง ตลอดจนกองทัพทหารเข้าร่วม ใน *คัมภีร์หลุนอวี่* (论语) ยังมีบันทึกเกี่ยวกับหน้าภายนอกราชวัง ซึ่งพบได้ทั่วไปตามชุมชน เรียกว่า “หน้าชาวบ้าน” การขับร้อง การเต้นรำ และการแสดงกายกรรมในระหว่างพิธีกรรมก่อให้เกิดรูปแบบการเต้นรำและการแสดงผาดโผนที่เต็มเปี่ยมไปด้วยสีสัน กระทั่งหลอรวมเป็นการแสดงหน้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งยังสร้างสายธารวัฒนธรรมหน้าให้ได้รับการแพร่หลายในวงกว้าง ทั้งนี้ หากพูดถึงคุณลักษณะที่โดดเด่นที่สุดของวัฒนธรรมหน้าเห็นจะเป็นหน้ากากที่มีทั้งความสง่างามและน่ากลัวหรือตลกและน่าขนลุกในเวลาเดียวกัน (Jiang Ji, 2024)

หน้ากากหน้าเป็นสื่อกลางในการสะท้อนให้เห็นถึงรสนิยมด้านสุนทรียศาสตร์ของชาวจีนมาหลายชั่วอายุคน ทั้งยังสะท้อนถึงการมีความสามารถด้านพลังงานเหนือธรรมชาติที่บรรพชนชาวจีนในยุคโบราณควรมี หน้ากากหน้าหลาย ๆ ชิ้นสามารถถือได้ว่าเป็นผลงานศิลปะชิ้นเอก ลักษณะของหน้ากากมีทั้งแบบสมจริงและแบบนามธรรม หยาดกระด้างและน่ารังเกียจ ซึ่งหัวใจหลักไม่เพียงแต่ใช้ในการขับไล่ผีห่า สิ่งชั่วร้าย และวิญญูณร้ายเท่านั้น ทว่ายังสามารถสะท้อนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และมโนทัศน์ของชาวจีนในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี อีกทั้งต่อมากการเลือกใช้หน้ากากในภายหลัง ยังสามารถสะท้อนความหวังและความเชื่อในการประกอบพิธีการสวดภาวนาเพื่อให้ได้มาซึ่งความโชคดี ขจัดโรคภัยและภัยพิบัติปกป้องบ้านเรือน สวดภาวนาให้มีลูกมีหลานและความเจริญรุ่งเรือง และนำความรุ่งเรืองให้กับธุรกิจอย่างไม่มีที่สิ้นสุดอีกด้วย

อนึ่ง ในด้านความสง่างามของหน้ากากหน้าสามารถศึกษาได้จากเทพเจ้าหลัก อันประกอบด้วยหน้ากง (雎公) และหน้าหมู่ (雎母) ที่มีความเชื่อว่าเป็นบรรพบุรุษของมวลมนุษย โดยหน้ากงเป็นเทพเจ้าประจำเขาตะวันออก (东山圣公) หน้าหมู่

เป็นเทพเจ้าประจำเขาใต้ (南山圣母) ซึ่งเชื่อว่าทั้งสองมีฐานะเทียบเท่ากับเทพผู้ชี้และเทพที่เห็นว่าที่ให้เกิดสรรพสิ่งในยุค ดึกดำบรรพ์ สอดคล้องกับความเชื่อของโลกตะวันตกคือหรืออาดัมและเอวา บทบาทหน้าที่ของหน่วงและหน่วงหมู่สำคัญยิ่ง เนื่องจากระหว่างประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีกรรมของหน่วงถึงชี้หรือพิพิธภัณฑโรงแสดงหน้าต้องมีรูปปั้น หน้ากากหรือภาพวาดของหน่วงและหน่วงหมู่เป็นองค์ประธานอยู่บนแท่นบูชาอยู่เสมอ ส่วนหน้ากากเทพเจ้าคู่ร้ายส่วนใหญ่ มักเป็นหน้ากากนักรบหรือวีรบุรุษ ลักษณะเฉพาะคือมีเขาอยู่บนศีรษะ ฟันยื่นออกมาจากปาก และดวงตาจ้องเขม็ง สำหรับ หน้ากากมนุษย์ในโลกมนุษย์ หน้ากากประเภทนี้สามารถแบ่งออกได้เป็นตัวละครปกติและตัวละคร โดยอ้างอิงตามบุคลิกของ ตัวละคร ลักษณะร่วมทั่วไปของทั้งสองตัวละครคือมีความใกล้เคียงกับโลกแห่งความเป็นจริง มีความน่าเกรงกลัวและ สยดสยองน้อยกว่าหน้ากากประเภทอื่น ๆ ตัวละครเชิงปกติที่พบได้บ่อย เช่น พระถังซัมจั๋ง เทพเจ้ากวนอู ตัวละครตัวละครที่ พบได้บ่อยเช่น ตือโป๊ยก่าย ซุนหงอคง เป็นต้น

ภาพที่ 1

รูปปั้นจำลองหน่วงและหน่วงหมู่ถ่ายจริงจากพิพิธภัณฑวัฒนธรรมหน่วง มณฑลกุ้ยโจว

วัฒนธรรมหน่วงเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการบูชาที่เก่าแก่และลึกซึ้งในประเทศของจีน วัฒนธรรมนี้ กระจายอยู่ทั่วไปในกลุ่มแม่น้ำแยงซี แม่น้ำฮวงโห และทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ในสมัยโบราณวัฒนธรรมนี้มี วัตถุประสงค์เพื่อขับไล่วิญญาณร้ายและต้อนรับเทพเจ้า ชาวบ้านต่างมีความคาดหวังว่าจะสามารถใช้วิธีการอันสุดพิเศษนี้เพื่อ อำนวยอวยพรให้ปีต่อ ๆ ที่กำลังจะมาถึงมีความสุข สุขภาพพลามัยแข็งแรง และรอดพ้นจากภัยพิบัติ ภายหลังจากต่อมา วัฒนธรรมนี้ค่อย ๆ พัฒนาการทั้งกลายเป็นรูปแบบการเผยแพร่ที่มีความหลากหลาย อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่และรักษา วัฒนธรรมหน่วงยังมีข้อบกพร่องบางประการ ควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และมีประสิทธิภาพเพื่อให้วัฒนธรรม หน่วงและ การเดินทางหน่วงเกิดการพัฒนายั่งยืน (Cao Jiang & Jiang Liping et al., 2024: 7)

วัฒนธรรมหน่วงของประเทศจีนคือรูปแบบศิลปะอันเก่าแก่ที่ก่อกำเนิดเกิดขึ้นบนผืนแผ่นดินอันกว้างใหญ่จีนที่ ครอบคลุมไปถึงรูปแบบของการขับร้อง การแสดง หน้ากากจีน และการแต่งองค์ทรงเครื่อง เป็นต้น กระทั่งพัฒนาจน กลายเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญในการศึกษาหาที่มาของต้นกำเนิดกวีนิพนธ์ ดนตรี และศิลปะการเต้น ปัจจุบันการอนุรักษ์ วัฒนธรรมหน่วงในแต่ละที่มีความแตกต่างกันออกไป ทว่า ตลอดระยะเวลาในการพัฒนาและสืบทอดยุคแล้วยุคเล่าของ วัฒนธรรมหน่วงล้วนได้รับอิทธิพลจากสังคม ความคิด ค่านิยม ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ ส่งผลทำให้การละเล่นหน่วง (傩戏) ที่ สืบทอดกันมาจวบจนปัจจุบันกลับไม่สามารถบ่งบอกรูปแบบความเป็นมาของวัฒนธรรมหน่วงดั้งเดิมได้ทั้งหมด (Yang Jingkang, 2015: 24)

ในสมัยโบราณ ทุก ๆ ปีจะมีการประกอบพิธีกรรมหน้าเป็นจำนวน 3 ครั้ง โดยแบ่งออกเป็นช่วงเดือนมีนาคม ช่วงเดือนสิงหาคม และช่วงเดือนธันวาคม ซึ่งสอดคล้องกับที่ หลัวปิน (罗斌) (Luo Bin, 2007: 7-8) ได้เขียนไว้ว่าสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหน้าจะเห็นได้จากการทำพิธีกรรมหน้าเป็นจำนวน 3 ครั้งต่อปี โดยแบ่งออกเป็นหน้าแคว้น (国雉) หน้าจักรพรรดิ (天子雉) และมหาหน้า (大雉) ซึ่งยังสามารถเห็นความแตกต่างหลากหลายของแต่ละกลุ่มคนชนชั้นในการจัดพิธีกรรมได้อย่างชัดเจน สามารถกล่าวได้ว่า “หน้า” นั้น แรกเริ่มเดิมทีมีที่มาจาก การล่าสัตว์ในยุคดึกดำบรรพ์ การบูชาโทเท็มในสมัยโบราณ และเรื่องราวความเชื่อเกี่ยวกับมนตราคาถา ซึ่งจริง ๆ แก่นแท้ของที่มาเหล่านั้นล้วนแฝงไปด้วยความเชื่อจากการบูชา ไหว้ขอ และวิงวอนจากบรรพบุรุษทั้งสิ้น

ภาพที่ 2

หน้ากากจำลองเจ้าพิธีกรรมหรือเทพฟิงเซียงชื่อถ่ายจริงจากพิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมหน้า มณฑลกุ้ยโจว

ความเชื่อที่แฝงอยู่ภายใต้พิธีกรรมหน้า (雉仪)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น องค์ประกอบสำคัญทางด้านความเชื่อในพิธีกรรมหน้าคือการรำรำหรือการเต้นหน้า หน้ากากหน้า เจ้าพิธีกรรมหน้า ซึ่งในสมัยโบราณคือเทพฟิงเซียงชื่อภายหลังต่อมาพัฒนาเป็นสามัญชนคนธรรมดาที่ได้รับ การสืบทอดต่อ ๆ มารุ่นสู่รุ่น บ้างเรียกว่าเจ้าพิธีกรรม บ้างเรียกว่าหน้าผ่าชื่อ (雉法师) หรือกระทั่งหน้าถานชื่อ (雉坛师) หน้าจี้ชื่อ (雉祭师) เป็นต้น พิธีกรรมหน้าแสดงออกถึงการเช่นไหว้บูชาอันเป็นหนึ่งในเนื้อหาที่สำคัญที่สุดของกิจกรรมทั้งหมด ที่เกี่ยวข้องกับหน้า พิธีกรรมนี้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการอัญเชิญเทพเจ้าและขับไล่ภูตผี พิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ชงหน้าและหวนยวน แม้ว่าทั้งสองส่วนจะมีบทบาทหน้าที่แตกต่างกันออกไป ทว่าขั้นตอนพื้นฐานในการเช่นไหว้บูชาโดยรวม มีความคล้ายคลึงกัน ขั้นตอนการดำเนินการประกอบด้วยพิธีกรรมกว่า 20 รายการ เช่น โคถาน (开坛) ฟาเหวิน (发文) จิ้งเจ้า (敬灶) ตาเฉียว (搭桥) ลีโหลว (立楼) จาวหุน (招魂) ไชปิง (差兵) เชียนไป (献白) ชั่งสุ (上熟) หุยถิง (อัญเชิญเทพเจ้าประทับบนหลังม้า) (回堂) นอกจากพิธีกรรมพื้นฐานแล้ว อาจมีการเพิ่มพิธีกรรมพิเศษตามความเหมาะสม ในระหว่างพิธีกรรมการเช่นไหว้บูชา เจ้าพิธีกรรมมักสอดแทรก การขับร้อง การรำรำ การสวดภาวนา และการแสดง ซึ่งทั้งหมดทั้งหมดนี้มีวัตถุประสงค์เดียวคือเพื่ออัญเชิญเทพเจ้าให้มาขับไล่ภูตผีและขอให้เทพเจ้าอำนวยพรให้ได้มาซึ่งความสงบสุข (Guizhou Nuo Wenhua Museum, 2025)

ชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย จากวัยเด็กสู่วัยชราไม่อาจแยกจากพิธีกรรมได้ สืบเนื่องจากพิธีกรรมเป็นสัญลักษณ์ของศรัทธาและอำนาจ การตกตะกอนของจิตและความคิด ทั้งยังเป็นพื้นฐานส่วนหนึ่งทางความคิดและลักษณะทางพฤติกรรมของมนุษย์ พิธีกรรมคือการตระหนักรู้ถึงชีวิตและการเอาตัวรอดของมนุษย์ที่แสดงออกมามีได้บริบทต่าง ๆ ของสังคมที่มีอยู่แล้ว เช่น การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปะ นิทานพื้นบ้าน การผลิต วิถีชีวิตที่ล้วนถูกกำหนดโดยข้อกฎหมาย

และข้อปฏิบัติทางด้านศีลธรรม เฉากเช่นเดียวกับที่ผู้คนมักพูดว่าหนัคือพิธีกรรมในการขับไล่ความชั่วร้ายหรือโรคระบาด ซึ่งจริง ๆ แล้ว หนัแปลว่าพิธีกรรม และพิธีกรรมแปลว่าหนั แยกจากกันไม่ได้ ดังนั้นคนโบราณจึงมักเรียกกันว่าพิธีการหนั (雉礼) หรือพิธีกรรมหนั (Qu Liuyi & Qian Fu, 2549: 22)

โดยพื้นฐานแล้ว หากแปลความหมายตามตัวอักษรหนั (雉舞) จะหมายถึงเต้นหนั การเต้นหนั หรือการรำรำ ในขณะประกอบพิธีกรรมหนั ซึ่งหากเลือกใช้วิธีการแปลความหมายจากการตีความจะสามารถแปลได้ว่าการเต้นระบำหรือการรำรำเพื่อประกอบพิธีกรรมขับไล่ผีทำ นอกจากนี้ยังมีอุปรากรหนัซึ่งที่พัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของการเต้นรำหรือรำรำ หนัก็จะสามารถขยายความได้ว่าคืออุปรากรการขับไล่ผีทำ กระนั้น ไม่ว่าจะตีความเช่นไร วัฒนธรรมหนัล้วนเป็นวัฒนธรรมเก่าแก่ที่สามารถสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวจีนในยุคโบราณที่การรักษาทางการแพทย์พัฒนาช้ากว่าความคิด ความเชื่อของผู้คนที่เชื่อมั่นว่าภายใต้โลกแห่งธรรมชาติอันเร้นลับและโลกแห่งวิญญาณอันลึกลับนั้น ผีทำซึ่งเป็นต้นตอของโรคระบาดเป็นสิ่งที่อยู่จริงและควรมีวิธีการรับมือเพื่อให้บ้านเมืองและชีวิตของชาวบ้านทั่วไปได้ดำเนินต่อไปอย่างสงบสุข ซึ่งพบได้ในหนัแคว้น หนัจักรพรรดิ และมหานัในยุคดึกดำบรรพ์

โดยทั่วไปแล้ว เป็นที่ทราบกันดีว่าบนสากลโลกนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ความเจริญทางด้านวัตถุยังเข้าไม่ถึง มนุษย์โลก ความเชื่อและพิธีกรรมมักจะเป็นสิ่งแรก ๆ ที่พบได้ง่ายที่สุดในชีวิตประจำวันของมนุษย์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า ขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณี วัฒนธรรมส่วนใหญ่ในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกจำนวนไม่น้อยมีพื้นฐานมาจากผีสง เทวดา ประเด็นที่น่าสนใจคือเรื่องราวอันลึกลับส่วนใหญ่เหล่านี้เกิดขึ้นก่อนที่ศาสนาหลักต่าง ๆ ทั่วโลกจะก่อกำเนิดเกิดขึ้น ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและค้นหาคำตอบเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ หากจะย้อนศึกษาความเป็นมาของหนั ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรเริ่มศึกษาจากความเชื่อในการพึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอันดับแรก ในสมัยโบราณโรคระบาดที่พบได้ทั่วไปและทั่วโลก เช่น โรค อหิวาตกโรค ไข้ทรพิษหรือโรคฝีดาษ และกาฬโรค เป็นต้น เดิมทีวัตถุประสงค์ของกิจกรรมหรือพิธีกรรมในวัฒนธรรมหนัคือ การขับไล่ผี (驱鬼) และขับไล่ผีทำ (逐疫) อ้างอิงจากคัมภีร์หลุนอวิ๋ ตอนเซียงตัง (《论语·乡党》) ความว่า ระหว่างที่ชาวบ้านประกอบพิธีกรรมหนัชาวบ้าน (乡人雉) ในการอัญเชิญเทพเทวามาขับไล่โรคระบาด ขงจื้อจะสวมใส่ชุดพิธีการและยืนอยู่บนขั้นบันไดด้านทิศตะวันออก (“乡人雉，朝服而立於阼阶”) เช่นเดียวกับนักวิชาการสมัยยุคใกล้ นามหลินเหอ (林河) ที่ได้กล่าวไว้ในประวัติศาสตร์หนั (《雉史》) ว่า คนในสมัยโบราณอธิบาย “หนั” ว่า เพื่อการขับไล่ผีทำที่นำพาโรคระบาด (“驱逐疫鬼也”) สืบเนื่องจากเมื่อใดก็ตามที่ผู้คนในสมัยโบราณต้องเผชิญหน้ากับกับสถานการณ์โรคระบาดมักคิดเสมอว่ามีผีทำกำลังคุกคาม ดังนั้นจึงประกอบพิธีกรรมหนัอย่างยิ่งใหญ่ มีการอัญเชิญเทพโทเทม นั่นคือเทพหนั (雉神) ในการขับไล่ผีทำและวิญญาณร้าย กระทั่งเกิดเป็นมหานัหรือหนัชาวบ้านขึ้น (Yang Jingkang, 2015: 24)

จะเห็นได้ว่า “ผี” ที่ขับไล่ในพิธีกรรมเห็นจะเป็น “ผีทำ” ที่แพร่โรคระบาดร้ายแรงเป็นหลัก ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานที่ได้ให้ความหมายว่าคำว่า “ผีทำ” ว่าเป็นผีจำพวกหนึ่ง ถือกันว่าทำให้เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง เช่น อหิวาตกโรค กาฬโรค นอกจากนี้ คำที่ใช้เรียกโรคระบาดในสมัยโบราณของจีน “เวินอี่” (瘟疫) ซึ่งในปัจจุบันหากอ้างอิงจากคลินิกแพทย์แผนจีนหัวเฉียว โรงพยาบาลหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติของประเทศไทยจะพบว่า “เวินอี่” คือคำที่ใช้เรียกโรคระบาดที่มีความรุนแรงในยุคปัจจุบัน คำว่าเวินอี่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณ โดยคำว่า เวิน (瘟) และ อี่ (疫) มีความหมายว่าโรคระบาดเหมือนกัน โดยสาเหตุของโรคระบาดนี้เกิดจากเวินเสีย (瘟邪) โดยอาการหลักของโรคคืออาการมีไข้สูง อนึ่ง การแพทย์แผนจีนจัดโรค COVID-19 อยู่ในขอบเขตของโรคระบาดหรือเวินอี่นี้ ซึ่งปัจจุบันมีข้อมูลงานวิจัยมากมายแสดงให้เห็นว่าลักษณะเด่นของโรค COVID-19 คือสามารถติดต่อได้จากคนสู่คนและการระบาดมีความสอดคล้องกับภูมิภาคนี้บ่งบอกว่าโรค COVID-19 ในทางการแพทย์แผนจีนจัดอยู่ในขอบเขตของโรคเวินอี่ซึ่งเป็นหนึ่งในประเภทของโรคเวินปี่ (瘟病) แพทย์แผนจีนแบ่งโรคเวินปี่เป็น 9 ประเภท ประเภทที่แพร่กระจายติดต่อระบาดง่าย เรียกว่า เวินอี่

ทั้งหมดในช่วงต้นทำให้สามารถสรุปได้ว่า “เวินอี่” ในสังคมจีนโบราณเป็นโรคระบาดที่แพร่ระบาดง่ายและเป็นปัญหาใหญ่ในสังคมจีนโบราณ ทั้งมีการเรียกผีที่เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายโรคระบาดว่า อี้กู่ย (疫鬼) จึงมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหน่วอย่างใกล้ชิด

ทว่าทั้งความเชื่อและพิธีกรรมอาจตอบสนองทางด้านความเชื่อและพิธีกรรมไม่เพียงพอ ด้วยเหตุนี้การเดินรำที่มีการเอียงอย่างทำอย่างเป็นจังหวะ กระทั่งหน้ากาที่ดูน่าหวาดผวา จึงเข้ามาเป็นดั่งสัญลักษณ์ที่ใช้ในการตอบสนองทางด้านความเชื่อและพิธีกรรมได้ดียิ่งขึ้น ยกตัวอย่าง ชื่อไทย (ตัวจีน) (Zhang Xi, 2013: 3) เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท ตอนหนึ่งความว่า “วัฒนธรรมผี (鬼文化) เป็นรูปแบบวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างประเทศชาติบ้านเมืองกำลังพัฒนาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ของชนชาติและประเทศชาติต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับประเทศจีนแล้ว ทุก ๆ กลุ่มชาติพันธุ์อันเป็นครอบครัวใหญ่ของจีนทั้ง 56 ครอบครัว วัฒนธรรมผีได้แทรกซึมและมีอิทธิพลในระหว่างที่ประเทศชาติบ้านเมืองกำลังพัฒนา เช่นเดียวกัน อนึ่ง การเดินรำในฐานะที่เป็นศิลปะที่ต้องใช้ร่างกายก็ยังได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมผีในทุก ๆ ด้าน ตัวอย่างเช่น พิธีกรรมหน่ว ภายหลังต่อมาวิวัฒนาการกระทั่งกลายเป็นการละเล่นหน่วและการเดินรำหน่ว ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนสะท้อนรูปแบบของอิทธิพลอีกรูปแบบหนึ่งที่ได้รับทางตรงจากวัฒนธรรมผีที่มีผลต่อศิลปะการเดินรำ”

บันทึกที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณ ผีศาจ ในประวัติศาสตร์จีนจำนวนมากไม่น้อยมีความเชื่ออันเชื่อมโยงถึงพลังชี่ (气) สืบเนื่องจากการเรียกขานพลังงานชี่ที่ไม่ดี หรือเป็นชี่ที่แฝงวิญญาณร้ายว่า พลังงานร้ายหรือเสียชี่ (邪气) นอกเหนือไปจากนี้ มีนักวิชาการที่ทำการศึกษาและให้คำจำกัดความเกี่ยวกับพลังชี่มากมาย เช่น 1. อาริสซา ฮาวริช (2565: 175) กล่าวว่า จากการศึกษาพจนานุกรมภาษาจีนปัจจุบัน ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 7 (CASS Institute of Linguistics Dictionary, 2561: 1025) พบว่า “气” (qi) มีทั้งหมด 15 ความหมาย จากการศึกษาคำว่า “气” (qi) ที่ปรากฏร่วมกับ “อวัยวะ” ในคำพังเพยจีนพบว่ามี การแสดงความหมายที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้ เกี่ยวกับอากาศธาตุหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่าง ๆ ประกอบด้วย ความร้อน เย็น ครึ้ม สว่าง สภาพจิตใจของมนุษย์ ความทรงพลังที่แสดงออก สไตล์ส่วนบุคคล ความโกรธ การแสดงความโกรธ การทำให้โกรธ การรังแก การกลั่นแกล้ง อีกทั้งยังหมายถึงแหล่งพลังงานสำหรับทำให้อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายมนุษย์ทำงานตามปกติ และลักษณะอาการของโรคบางอย่าง เป็นต้น 2. ซือฉี เหยา (2564: 180) กล่าวว่า วัฒนธรรม “ชี่” ของจีน กว้างขวางและลึกซึ้ง ประวัติศาสตร์ยาวนาน ความหมายมากมาย ส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งและกว้างไกล มิเพียงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในวัฒนธรรมดั้งเดิมอันคลาสสิกของจีนเท่านั้น แต่ยังเป็นหนึ่งในมโนทัศน์ที่สำคัญของวิทยาศาสตร์สังคมแห่งประเทศจีนโบราณ และฝังรากลึกไปสู่ทุกแง่มุมของชีวิตทางสังคมของประชาชนคนจีนอย่างแพร่หลาย และ 3. ความคิดเรื่องชี่แห่งลัทธิเต๋าได้สนับสนุนการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างทุกสรรพสิ่งของจักรวาลกับชีวิตด้วย “ชี่” (Wang Feng & Deng Yukai et al., 2015: 41-42) กล่าวคือ การสังเกตธรรมชาติสามารถช่วยเปิดเผยทั้งต้นกำเนิดของทุกสรรพสิ่งแห่งโลกและกฎเกณฑ์ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อกันระหว่างทุกสรรพสิ่ง ซึ่งกฎเกณฑ์นี้ก็คือสัจธรรมมูลฐานของจักรวาลและมนุษย์ที่ลัทธิเต๋ากล่าว ลัทธิเต๋าศึกษาการเกิด การชรา การป่วย และการตายของมนุษย์ในแง่ “เอกภพ (宇)” (พื้นที่ 空间) และ “กาลเวลา (宙)” (เวลา 时间) อันไร้ขีดจำกัด โดยเข้าใจว่าความเป็นความตายของมนุษย์ก็เหมือนเช่นการโคจรของสี่ฤดูกาลนั้น เป็นกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติที่เป็นเช่นนี้เอง (Yang Guangfang, 2011) ดังตำรา “หวงตี้เน่ยจิง” (《黄帝内经》) ที่กล่าวว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้ธรรมชาติ ต้องได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ และได้รับอิทธิพลโดยตรงหรือโดยทางอ้อมจาก “ชี่” ของธรรมชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย นอกจากนี้ยังเชื่อว่า “ชี่” เป็นสาเหตุที่ทำให้คนมีการขับเคลื่อนชีวิต จึงเกิด “ชี่” (ลมปราณ) แห่งชีวิตขึ้น โดยพื้นฐานของมุมมองนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของลัทธิเต๋ายุคก่อนราชวงศ์ฉินที่ว่า “มีชี่ลมปราณจึงมีชีวิต ไร้ชี่ลมปราณจึงไร้ชีวิต” (“有气则生，无气则死”) (Zhou Zhenyu, 2012: 84)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยของ จังเสี่ยวจิ่ง (张晓境) หวังเซียน (王茜) และคณะ (Zhang Xiaojing & Wang Qian et al., 2023: 26) พบว่าในคัมภีร์อายุรศาสตร์หวงตี้เนย์จิง (黄帝内经) ปรากฏคำว่าหยินซี (阴气) จำนวน 35 บท และปรากฏซ้ำจำนวน 107 ครั้ง คำว่าเสิน (神) จำนวน 60 บท และปรากฏซ้ำจำนวน 235 ครั้ง ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิดหยินซีและเสินในคัมภีร์นี้ หรือกระทั่งเข้าใจกับผีสาม เทวดามากขึ้น เช่น หลัวปิน (Luo Bin, 2007: 8) อ้างถึง 《礼记》 郑玄有注曰：“春推，难阴气也。阴气至此不止，害将及人。所以及人者，阴气右行。此月之中，日行历昴，昴有大陵、积尸之气”。ซึ่งสามารถอธิบายความหมายได้ว่าพลังงานซีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมหนว้ (雉礼) คือ พลังงานหยินซี ซึ่งเป็นพลังงานที่ก่อกำเนิดเกิดจากศพที่กองพะเนินเทินที่รวมกันอยู่บริเวณหลุมศพ ซึ่งสามารถกลายร่างเป็นวิญญาณร้าย (厉鬼) ได้ หรือตามภาษาชาวบ้านทั่วไปหมายถึงพลังงานวิญญาณซี วิญญาณผีตายโหง หรือผีไร้บ้านที่ล่องลอยอยู่ตามบริเวณหลุมศพอย่างดาษดื่น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คัมภีร์หลี่จี้และคัมภีร์โจวหลี่ มีการบันทึกเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมของหนว้ ตลอดจนโครงสร้างที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของหนว้ เนื้อหาสาระจากทั้งสองสิ่งนี้เป็นดังลายแทงที่สามารถกำหนดทิศทางของหนว้ได้ เช่น หลัวปิน (Luo Bin, 2007: 7-8) ได้เขียนไว้ในหัวข้อพิธีกรรมและองค์ประกอบหลักตอนหนึ่งว่าการเดินรำหนว้ในชุมชนกุ้ยฉือ (贵池) เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมหนว้ที่มีการสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลานานนับพันปี ทั้งยังสืบทอด “ระบบบรรพบุรุษ” ตลอดจนปฏิบัติตามขั้นตอนพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะในพื้นที่อย่างเคร่งครัด อนึ่ง องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอีกอย่างหนึ่งของพิธีกรรมหนว้คือหน้ากาก เนื่องจากหน้ากากสามารถบ่งบอกถึงคุณสมบัติของหนว้ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดองค์ประกอบพื้นฐานเกี่ยวกับหนว้ ทั้งยังเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดองค์ประกอบพื้นฐานในด้านอื่น ๆ ตามมา กระทั่งบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมของหนว้ จะเห็นได้ว่าความเชื่อ พิธีกรรม การเดินรำหรือแม้กระทั่งหน้ากากในการแสดง การละเล่นหนว้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีโครงสร้างที่ชัดเจนตั้งแต่พิธีกรรม ความเชื่อ การเดินรำตลอดจนการสวมใส่ หน้ากากในระหว่างพิธีกรรมเพื่อการขับไล่ผีทำ วิญญาณร้ายที่นำมาซึ่งโรคร้ายไข้เจ็บสู่ชาวบ้าน โดยที่ทั้งหมดนี้สามารถอ้างอิงได้จากในบันทึกคัมภีร์หลี่จี้และคัมภีร์โจวหลี่ ซึ่งนับว่าเป็นหลักฐานการบันทึกที่เก่าแก่ที่สุดเกี่ยวกับวัฒนธรรมหนว้ อนึ่ง เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การเดินมักประกอบไปด้วยเสื้อผ้า เครื่องประดับดนตรี การแต่งหน้า เป็นต้น ทว่าสำหรับการเดินรำหนว้เพื่อ มีความแตกต่างกันออกไปอยู่หลายประการ เช่น หน้ากาก อุปกรณ์ประกอบการแสดง และเนื่องจากเป็นหนึ่งในกิจกรรมทางพิธีกรรมที่สำคัญของจีน ทั้งยังเปรียบประดุจศูนย์กลางในการใช้ประโยชน์จากช่วงเวลา การใช้ประโยชน์จากท่วงทำนองเพลง การใช้ประโยชน์จากหน้ากากประเภทต่าง ๆ ตลอดจนท่วงท่าลีลาในการเคลื่อนไหวของร่างกายเพื่อขับไล่โรคระบาดและวิญญาณร้ายให้หายไปให้ไกลที่สุด ชือไทย (ตัวจีน) (Jiang Ji, 2024) กล่าวเสริมว่า จนถึงทุกวันนี้หน้ากากหนว้ที่ใช้กันทั่วไปในกิจกรรมหนว้ ในมณฑลอานฮุย กุ้ยโจว เจียงซี หูหนาน และสถานที่อื่น ๆ ยังคงแสดงให้เห็นถึงเสน่ห์อันเป็นพื้นฐานมาจากความเชื่อในเรื่องของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างมนุษย์และเทพเจ้า (人神合体) ได้อย่างชัดเจน

อ้างอิงจากคำอธิบายภาพเขียนมหาหนว้ (大雉图) ในราชวงศ์ซ่ง ที่ทำขึ้นจากผ้าไหมโดยใช้หมึกและสี ขนาดแนวตั้ง 67.4 ซม. และแนวนอน 59.2 ซม. ที่เก็บรักษาไว้ในพระราชวังแห่งชาติกู้กง (国立故宫博物院) สามารถสืบทราบข้อมูลเชิงลึกได้ ดังนี้ ในภาพมีทั้งหมด 12 คน ทุกคนแต่งกายด้วยชุดแปลกตา สวมหมวกหลากหลายแบบ ทัดกิ่งดอกไม้ข้างหู แบบของหมวกไม่มีซ้ำกัน นอกจากหมวกไม้ไผ่ ผ้าโพกหัว และเครื่องหัวแล้ว บ้างเป็นหัวสัตว์ที่มีเขาหนา บ้างก็เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในสวน เช่น โต้วที่ใช้ตวงวัด ชะลอม บุงก์ ในมือหรือบนร่างกายส่วนอื่นถือเครื่องดนตรี เช่น กลอง ระฆัง แผ่นไม้จันทน์ หรือเครื่องมือเครื่องมือต่าง ๆ ทำทำให้เกิดเสียงดนตรี เช่น พัด กระบุง ไม้กวาด กิ่งดอกไม้หรือพืชประเภทไม้เลื้อย เช่น แตงชนิดต่าง ๆ ทุกคนมีการแต่งหน้า บางที่อาจสวมหน้ากากร่วมด้วย ทั้ง 12 คนล้อมวงกันเป็นวงกลมและเดินรำ บรรยากาศเต็มไปด้วยความรื่นเริง ชื่อภาพอันเก่าแก่นี้คือภาพมหาหนว้ เป็นภาพวาดที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมและจารีตพื้นบ้านที่รุ่งเรือง โดยเฉพาะ

ในสมัยราชวงศ์ซ่ง ภาพมหาหนักรกลายเป็นภาพวาดประเภทสะท้อนชนบทนิยมประเพณี ตัวอักษรหนั “雉” ออกเสียงว่าหนั “挪” คือประเพณีพื้นบ้านโบราณในการขับไล่ ขจัดปัดเป่าภัยพิบัติที่เกิดจากโรคระบาดร้ายแรง มีบันทึกเกี่ยวกับหนัชาวบ้านในคัมภีร์หลุนอวี่ (《论语》) คัมภีร์โฮ่วฮั่นซู่ (《后汉书》) ความว่า ก่อนเทศกาลล่าป่า 1 วัน ซึ่งสามารถเข้าใจได้ว่าเป็นวันส่งท้ายปีเก่า ในวันนี้นี้จะมีพิธีการขับไล่โรคระบาดร้ายแรงซึ่งในพิธีจะมีเด็กชายและเด็กหญิงที่อายุมากกว่า 10 ขวบ และต่ำกว่า 12 ขวบ จำนวนรวม 120 คน ทั้งหมดถูกคัดเลือกให้เป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมในการขับไล่โรคระบาด (辰子) บันทึกในราชวงศ์ถัง *เยว่ฝู่จ่าลู่* (《乐府杂录》) อธิบายว่าเทพเจ้าฟิงเซียงชื่อใช้หอกฟาดกวาดทั่วทุกทิศทาง ทั้งสวมเครื่องหัวและหน้ากาก มีดวงตา 4 ดวงที่ทำจากทองคำ สวมเสื้อคลุมขนหมี ถือหอกและยกโล่ พลังส่งเสียงร้องดัง “หนั หนั” เพื่อขับไล่ผีทำร่วมกับเด็กซึ่งเป็นตัวแทนพิธีกรรมร่วม 500 ชีวิต คำอธิบายเหล่านี้โดยพื้นฐานแล้วคล้ายคลึงกับรายละเอียดในภาพเขียนแน่นอนว่าในสมัยราชวงศ์ซ่งรายละเอียดที่จำเพาะเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ของหนัย่อมได้รับการพัฒนาและปรับเปลี่ยนที่แตกต่างออกไปมากมายหลากหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดในภาพเขียนพบว่าเครื่องมือทางการเกษตรจำนวนมากได้ถูกเพิ่มเข้ามา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประเพณีโบราณในสมัยราชวงศ์ซ่งนี้ นอกเหนือจากการขับไล่ผีทำ วิญญาณร้ายแล้วยังหมายถึงการวิงวอน ภาวนาขอให้การเก็บเกี่ยวเป็นไปในทิศทางที่ดี และนอกจากนี้ยังเป็นกิจกรรมความบันเทิงพื้นบ้านอีกด้วย ดังนั้นภาพเขียนนี้จึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ทั้งจากความทรงคุณค่าจากตัวงานศิลปะและความทรงคุณค่าทางด้านเนื้อหา

ภาพที่ 3

ภาพเขียนมหาหนัจากพระราชวังแห่งชาติกู้กง

การเดินระบำหนัและอุปการหนัซี ภูมิปัญญาการขับไล่ผีทำสู่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติ

ประเทศจีนเป็นประเทศอันดับต้น ๆ ของโลกที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการควบคุมความเชื่อมาอย่างยาวนาน ที่เห็นได้ชัดที่สุดคือการปฏิวัติวัฒนธรรม (文化大革命) โดยประเทศจีนเชื่อว่าความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อทางด้าน “ศาสนา” โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเกี่ยวกับ “ผีสาม” จะนำมาซึ่งป้อเกิดแห่งความมั่งงาย ถึงกระนั้นการสืบสานไว้ซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมโบราณของจีนเปรียบประดุจพื้นที่แห่งการยอมรับ เรียนรู้ทำให้เกิดองค์ประกอบที่ผสมผสานของความเชื่อพื้นบ้าน ด้วยเหตุนี้ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลยว่าความเชื่อในเรื่องผีสาม เทวดาในประเทศจีนที่สามารถสืบทอดกระทั่งกลายมาเป็นที่ยอมรับภายในสังคมจีนจวบจนปัจจุบัน จะเป็นสิ่งที่ผ่านการคัดสรรแห่งกาลเวลาอันยาวนานมาแล้วว่าสามารถเชื่อถือได้จริง เฉกเช่นเดียวกับความเชื่อเกี่ยวกับวัฒนธรรมหนั ซึ่งประจักษ์ได้จากหนัซีหรืออุปการหนัและหนัอู๋

หรือการเดินรำนวที่ถูกรจัดให้เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมแห่งชาติชุดแรกในปี 2549 “นวน” ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมโบราณของจีน วัฒนธรรมนวนจึงเป็นหัวข้อที่นักวิชาการหลายคนต่างให้ความสนใจ สืบเนื่องจากความเข้าใจเกี่ยวกับนวนในประเทศจีนแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ทั้งมีข้อมูลทางมานุษยวิทยามากมาย การตีความที่เต็มไปด้วยความแตกต่างเหล่านี้จึงกลายมาเป็นจุดเริ่มต้นของนักวิชาการจากสาขาต่าง ๆ ในการทำการสำรวจ และทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมนวน กระทั่งกลายเป็นปรากฏการณ์การหลอมรวมทางปัญญา ก่อเกิดเป็นผลลัพธ์ที่ล้วนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ยกตัวอย่างเช่น วัฒนธรรมนวนในหมู่บ้านฉางจิง (长径) อำเภออู่หยวน (婺源) มณฑลเจียงซีที่มีการสืบทอดกระทั่งกลายเป็นความเชื่อพื้นบ้านและมีกิจกรรมทางพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานหลายร้อยปี ซึ่งทุก ๆ ปีในวันที่สองของเดือนจันทรคติแรก สมาชิกทุกคนของชนเผ่าจะเข้าร่วมในพิธีกรรมนวนนี้ (Fang Liang, 2010: 1)

ประเทศจีนเป็นประเทศอันดับต้น ๆ ที่มีการควบคุมเกี่ยวกับความเชื่อ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความงมงายอันจะนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ ในสังคมมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่ายังมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่ออันมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับโลกแห่งวิญญาณจำนวนมากไม่น้อยที่ได้รับการสืบสาน กระทั่งพัฒนาเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้นำแต่ละประเทศด้วย สำหรับในประเทศจีน ประธานสีจิ้นผิงให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมทุกด้าน ไม่น้อยไปกว่าสถานการณ์บ้านเมือง เห็นได้จากการปาฐกถาในเวทีสำคัญต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น ในปี พ.ศ. 2563 ประธานสีจิ้นผิงได้กล่าวคำปราศรัยสำคัญเกี่ยวกับการรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยเน้นย้ำว่า “เราควรจริงจังในการทำงานเกี่ยวกับการรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมวัฒนธรรมจีนให้ไปไกลทั่วโลก” (Xinhuashe, 2022) หรือ ในปี พ.ศ. 2567 ประธานสีจิ้นผิงได้กล่าวคำปราศรัยสำคัญเกี่ยวกับการทำงานเสริมสร้างการใช้ประโยชน์ด้านการสืบทอดและคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาติ ความว่า “รักษาสมบัติทางวัฒนธรรมและสมบัติทางธรรมชาติของประเทศจีนให้ดี ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมและมรดกทางธรรมชาตินำมาซึ่งความมีชีวิตชีวาและความเปล่งประกายภายใต้ศตวรรษใหม่” (People's Daily Online, 2024)

ภาพที่ 4

ภาพจำลองการแสดงการอุปรากรนวน ภาพถ่ายจริงจากพิพิธภัณฑ์อุปรากรนวนวังซี มณฑลกุ้ยโจว

อภิปรายผลการวิจัย

สามารถสรุปได้ว่าที่มาและการดำรงคงอยู่ของพิธีกรรมทางความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำ สิ่งชั่วร้ายและวิญญาณร้ายในวัฒนธรรมนวนนั้น ประกอบด้วยเหตุผลหลัก ๆ 5 ประการ ได้แก่ 1. ด้านที่มา เนื่องจากพื้นฐานความเชื่อจาก

การบูชาธรรมชาติ การบูชาโทเท็ม การบูชาบรรพบุรุษ การบูชาเทพเจ้า การบูชาผี และการบูชามนตราคาถาที่มีต้นกำเนิดตั้งแต่ในสมัยราชวงศ์เซี่ยและซางโบราณ 2. เมื่อพิธีกรรมทางความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหนว้เป็นรูปธรรมขึ้นในสมัยราชวงศ์โจวจึงมีบันทึกจำนวนมาก ซึ่งสามารถพบได้ในคัมภีร์หลี่จี้และคัมภีร์โจวหลี่ของราชวงศ์โจว เช่น ในคัมภีร์หลี่จี้ ตอนเย่วลิ่ง ระบุว่าในราชวงศ์โจวตอนปลาย หนว้ได้รับการบรรจุเข้าเป็นพิธีกรรมประจำแคว้น โดยจะทำพิธีกรรมหนว้เป็นจำนวน 3 ครั้งต่อปี แบ่งออกเป็นในฤดูใบไม้ผลิ กลางฤดูใบไม้ร่วง และฤดูหนาว 3. การมีความเชื่อว่าการขับไล่ผีทำที่มีเทพเจ้าฟิงเซียงชื่อผู้ซึ่งมีดวงตา 4 ดวงที่ทำจากทองคำ อันอาจจะมาจากการสวมหน้ากากหรือไม่นั้น เปรียบประดุจเทพเจ้าที่สามารถขับไล่ผีทำ ตลอดจนขจัดปัดเป่าวิญญูณร้ายหรือสิ่งชั่วร้ายได้ ระหว่างพิธีกรรมฟิงเซียงชื่อจะสวมหน้ากากสวมเสื้อคลุมขนหมี่ถือหอก โถ่ กระบองไม้ไผ่หรืออาวุธยุทธภัณฑ์อื่น ๆ ฟาดกวาดไปรอบ ๆ ให้ทั่วทุกทิศทาง พลาแสงเสียงร้องดัง “หนว้ หนว้” เพื่อขับไล่ผีทำที่นำพาโรคระบาด 4. พลังงานซีที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมหนว้ คือ พลังงานหยินชี่หรือเป็นพลังงานร้ายซึ่งจะแปรสภาพเป็นวิญญูณร้ายได้ หรือตามภาษาชาวบ้านทั่วไปหมายถึงพลังงานวิญญูณชี่ วิญญูณผีตายโหงหรือผีไร้บ้านที่ล่องลอยอยู่ตามบริเวณหลุมศพอย่างดาษดื่น ดวงวิญญูณร้ายเหล่านี้จะทำการหลอกหลอนชาวบ้านด้วยการนำมาซึ่งโรคระบาดร้ายแรง เป็นต้น เป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้พิธีกรรมทางความเชื่อโบราณเกี่ยวกับการขับไล่ผีทำในวัฒนธรรมหนว้สามารถสืบทอดต่อมาได้จวบจนปัจจุบัน ไม่ว่าความเชื่อใด ๆ หากชาวบ้าน หรือกระทั่งผู้สืบทอดไม่มีความศรัทธาจะไม่มีวันปรากฏให้เห็นอยู่ได้จวบจนปัจจุบัน ภาพลักษณ์และหน้ากากของเทพเจ้าฟิงเซียงชื่อมีอยู่ให้เห็นแทบทุกพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหรือพิพิธภัณฑ์ และทุก ๆ การประกอบพิธีกรรมหนว้จำเป็นต้องมีรูปปั้น หน้ากาก หรือภาพวาดของหนว้วงและหนว้หมู่เป็นองค์ประธานอยู่บนแท่นบูชาอยู่เสมอ ทุกองค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญไม่แพ้บันทึกในคัมภีร์หลี่จี้และคัมภีร์โจวหลี่หรือกระทั่งเทพเจ้าฟิงเซียงชื่อที่ทำให้วัฒนธรรมหนว้ยังคงอยู่ได้กระทั่งปัจจุบัน และ 5. ผู้วิจัยพบว่าเป็นสาเหตุทางอ้อมที่สำคัญที่มีส่วนทำให้วัฒนธรรมหนว้ยังคงอยู่ คือแม้ “เวทดา” หรือ “เทพ” ตลอดจน “ผีสาม” ในประวัติศาสตร์จีนล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจาก “ความเชื่อ” ที่มีต่อวิญญูณของบรรพบุรุษ ศาสนา เป็นต้น ทว่ามีความแตกต่างกันกับพื้นฐานความเชื่อในวัฒนธรรมหนว้ที่มาจากการผสมผสานระหว่างการบูชาธรรมชาติ การบูชาโทเท็ม การบูชาบรรพบุรุษ การบูชาเทพเจ้า การบูชาผี และการบูชามนตราคาถาที่สะท้อนออกมาให้เห็นทางด้านการขับไล่ผีทำ สิ่งชั่วร้ายและวิญญูณร้ายอันเต็มไปด้วยเนื้อหาสาระที่มีความหลากหลาย จึงทำให้วัฒนธรรมหนว้ไม่เพียงเต็มไปด้วยสีสันทางไสยศาสตร์ แต่ยังเต็มเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้ทางชาติพันธุ์วิทยา คติชนวิทยา ประวัติศาสตร์ ศาสนา ดนตรี การเต้นรำ การละคร และวิจิตรศิลป์อันทรงคุณค่า จึงทำให้วัฒนธรรมหนว้ยังคงได้รับการยอมรับ อนุรักษ์และสืบทอดมาจวบจนปัจจุบัน

อีกทั้ง ประเด็นด้านการดำรงอยู่ของความเชื่อนับว่าเป็นกุญแจสำคัญในการ “สืบสาน” ประเพณีพื้นบ้าน และการ “สืบทอด” วัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันก็ขึ้นอยู่กับระดับความสำคัญที่มีต่อความเชื่อนั้น ๆ ด้วยว่าจะสามารถหลอมรวมจิตใจของผู้คนมากน้อยเพียงใด ซึ่งสิ่งนี้จะเป็สิ่งที่สามารถบ่งบอกถึงอนาคตและทิศทางของวัฒนธรรมนั้น ๆ ต่อไปได้ การศึกษาและวิจัยหนว้ในประเทศจีนมีมาอย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยพบว่าผลงานการวิจัยจำนวนมากไม่น้อย โดยเฉพาะผลงานวิทยานิพนธ์ที่เลือกใช้วิธีการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นการวิจัยทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เป็นการประยุกต์ใช้ข้อมูลทางเอกสาร พิสูจน์หลักฐานด้วยการสำรวจภาคสนามจริง ๆ ทำให้เราได้เห็นถึงเป็นเชิงประจักษ์ว่าการ “สืบสาน” ประเพณีพื้นบ้าน และการ “สืบทอด” วัฒนธรรมหนว้เป็นเช่นไรในปัจจุบัน มีสุขภาพจิตพื้นบ้านของชุมชนในเขตกู่ฉือ เมืองฉือโจว (池州) มณฑลฮ้อฮุย ความว่า “ไม่มีหนว้ เป็นเมืองไม่ได้” แทบจะทุกครอบครัวที่อาศัยอยู่ที่นี้ซึ่งมีมาก่อนสมัยราชวงศ์ชิง ต่างก็มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องพิธีกรรมหนว้ ปัจจุบันกิจกรรมที่ได้รับความนิยมในหมู่บ้านหลายแห่งทางตะวันออกและทางใต้ของชุมชนในเขตกู่ฉือ ตลอดจนในเขต

ชุมชนลิ่งหยาง (凌阳) ชุมชนตู้ซุน (杜村) และเมืองอื่น ๆ ในอำเภอชิงหยาง (青阳) มุ่งเน้นเพียงการสังคมแห่งการเช่นไหว้บูชาในชุมชนระหว่างคนภายในครอบครัวเดียวกันหรือคนต่างครอบครัวอันเนื่องจากความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์หรือความสัมพันธ์ทางชีวิตการสมรส ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของวัฒนธรรมการเกษตรแบบโบราณ กิจกรรมการขับไล่โรคระบาดของเขตกึ่งนี้ก็เรียกอีกอย่างว่า “หนั้ว” เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นไปตาม “วัฒนธรรมหนั้ว” โบราณของบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง (中原) (Luo Bin, 2007: 11)

ส่วนที่การวิจัยด้านทัศนคติความเชื่อให้ความสำคัญที่สุดคือระดับของทัศนคติความเชื่อในของสมาชิกในชุมชน เพราะสิ่งเหล่านี้จะสามารถกำหนดได้ในระดับหนึ่งว่ากิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้น ๆ จะคงอยู่ต่อไปหรือไม่ ทว่าในความเป็นจริงเมื่อผู้เขียนเข้าไปในหมู่บ้านฉางจิงเป็นครั้งแรกเพื่อทำการวิจัยภาคสนาม กลับไม่ได้รับคำตอบตามที่คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า ทั้งยังมีคำตอบที่ขัดแย้งกันมากมายอีกด้วย ยกตัวอย่างเช่นชั้นเรียนเต้นรำหนั้ว (雉舞班) ซึ่งเป็นชั้นเรียนเต้นรำหนั้วเชิงนิเวศดั้งเดิมเพียงคณะเดียวที่ยังคงอยู่ในอำเภออู๋หยวน ดูเหมือนว่ากิจกรรมทางพิธีกรรมหนั้วสามารถสืบทอดมาจวบจนถึงปัจจุบันได้เป็นเพราะระดับของทัศนคติความเชื่อที่สูงสุด มิฉะนั้น ก็คงสูญสลายไปนานแล้ว ทว่า อย่างไรก็ตาม จากผลตอบรับของการสำรวจภาคสนาม กลับพบว่าไม่ใช่ทุกคนที่เชื่อในเทพหนั้วหรือเชื่อในเทพเจ้าหนั้วตั้งแต่แรกเริ่ม นอกจากนี้ยังพบว่ามีการปรากฏการณ์การบูชาเทพเจ้าหลายองค์พร้อมกัน สาเหตุจากระหว่างกระบวนการยอมรับความเชื่อ มีทัศนคติว่า “อะไรที่เกี่ยวข้องกับวิญญาณเชื่อหมด” ซึ่งมาพร้อมกับความคิดแบบดูเหมือนเชื่อแต่ไม่เชื่อ หรือเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง (Fang Liang, 2010: 28) สาเหตุทางจิตวิทยาของการเต้นรำหนั้วเกี่ยวข้องกับความต้องการในการดำรงชีวิต ความต้องการในการผลิตศาสนาบรรพกาล และประเพณีทางวัฒนธรรมในฐานะปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ส่งผลให้การเต้นรำหนั้วสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงจิตใจของผู้คนในด้านต่าง ๆ ได้หลายหลายมิติ เช่น ในด้านบวก ด้านลบ ด้านลึกลับ ทว่าเรื่องราวทางด้านจิตใจในประเด็นต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งและละเอียดอ่อน ทำให้ยากต่อการทำความเข้าใจให้รู้แจ้งเห็นจริง (Luo Bin, 2007: 94)

นอกเหนือไปจากนี้ สาเหตุที่วัฒนธรรมหนั้วได้รับการพัฒนาและการยอมรับมาจวบจนปัจจุบัน ผู้วิจัยเห็นว่าอาจมีสาเหตุหลักดังต่อไปนี้ คือแม้ว่าหนั้วมีที่มาจากความเชื่อเรื่องผีสิง เทวดา ทว่าสิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ความเชื่อที่มุ่งมาย กลับเป็นความเชื่อที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย์ เห็นได้จากภูมิปัญญาของชาวบ้านในการหาวิธีการป้องกันโรคห่าหรือโรคระบาดร้ายแรง การประกอบพิธีกรรมหนั้วเป็นจำนวน 3 ครั้งต่อปี โดยแบ่งออกเป็นหนั้วแคว้น หนั้วจักรพรรดิ และมหาหนั้วหรือหนั้วชาวบ้านทั้งหมดนี้ ล้วนสะท้อนให้เห็นความแตกต่างหลากหลายของแต่ละกลุ่มคนชนชั้นในสมัยโบราณ การให้ความสำคัญต่อความแตกต่างระหว่างฤดูกาล ตลอดจนความเชื่ออย่างเหนียวแน่นที่มีต่อความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม ซึ่งเห็นได้จากความต่อเนื่องของการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังช่วยให้คนรุ่นหลังได้เห็นภาพการเชื่อมโยงของหนั้วเข้ากับศาสตร์ต่าง ๆ ของจีน เช่น หลักปรัชญาของจีน ลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ ศาสนาพุทธ การแปรสภาพของพลังงานระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ เช่น พลังงานหยางเป็นตัวแทนของโลกมนุษย์ ส่วนพลังงานหยินเป็นตัวแทนของโลกแห่งวิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างมนุษย์และเทพเจ้า เห็นได้จากความเชื่อของเทพเจ้าฟิงเซียงซือ ความทรงคุณค่าจากงานศิลปะ เช่น การเต้นรำที่เอียงอย่างป็นจังหวะ ภาพเขียนในพระราชวังแห่งชาติกู่กิง ศิลปะบนหน้ากาก ซึ่งนับว่าเป็นการผสมผสานพิธีกรรม การเต้นรำ และหน้ากากที่ควรค่าแก่การศึกษาและอนุรักษ์

จากการเดินทางไปทำการศึกษาศาสนาที่พิพิธภัณฑ์วัฒนธรรมหนั้ว มณฑลกุ้ยโจว และพิพิธภัณฑ์โรงอุปรากรหนั้ว มณฑลกุ้ยโจว การได้มีโอกาสเข้าร่วมสัมมนาระดับประเทศหัวข้อ “การปกป้อง การสืบทอด การเผยแพร่ และคุณค่าร่วมสมัยของวัฒนธรรมหนั้ว” ในวันที่ 1 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2568 ตลอดจนการได้เข้าสังเกตการณ์ในงานนิทรรศการพิเศษของวัฒนธรรมหนั้ว ที่จัดขึ้นระหว่างวันแรงงานแห่งชาติของจีน ที่เขตเมืองเก่าจงหนานกู่เฉิง เมืองฉงชิ่ง มณฑลกุ้ยโจว ในวันที่

1 และ 2 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2568 ผู้วิจัยพบว่าปัจจัยสำคัญที่วัฒนธรรมหน้ายังคงอยู่ได้จวบจนปัจจุบัน ไม่เพียงแต่อาศัยผู้สืบทอดรุ่นต่อรุ่น หากแต่มีสมาคมเพื่อการศึกษาและวิจัยอุปรากรหน้าแห่งประเทศไทย ซึ่งเปรียบตั้งศูนย์กลางในการกำกับดูแลในการประสานเกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้าที่ยังคงมีความแตกต่างทางด้านเอกลักษณ์ในการสืบทอด อนุรักษ์ หรือจัดแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้าตามแต่ละพื้นที่ โดยในวันสัมมนาผู้เชี่ยวชาญระดับประเทศ ผู้สืบทอด ผู้แทนผู้นำศิลปิน ผู้วิจัย เป็นต้น ในการเข้าร่วมอภิปราย เนื้อหาใจความหลักที่สามารถสรุปได้คือความแตกต่างทางด้านเอกลักษณ์ในการสืบทอด อนุรักษ์ หรือจัดแสดงต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมหน้าตามแต่ละพื้นที่จะสามารถทำอย่างไรให้เป็นเอกภาพ แต่ยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ได้เพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดในการเผยแพร่วัฒนธรรมหน้าในระดับประเทศได้อย่างมีคุณภาพ การสืบทอดที่มีแนวโน้มเป็นผู้สืบทอดวัยรุ่น ผู้สืบทอดวัยรุ่นควรสืบทอดอย่างไรให้เหมาะสม วิธีการใช้สื่อที่จะสามารถทำให้วัฒนธรรมหน้าเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ปัญหาการขาดผู้สืบทอดหรือหยุดสืบทอด นโยบายของรัฐในการให้ความช่วยเหลือในการสืบสาน อนุรักษ์ เผยแพร่ในระดับชุมชน ระดับประเทศ ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระดับนานาชาติ เป็นต้น นอกเหนือไปจากนี้ หลังจากการเข้าสังเกตการณ์และร่วมงานนิทรรศการพิเศษของวัฒนธรรมหน้าพบว่าผู้คนสนใจเป็นจำนวนมาก มีเวทีที่ใช้ในการจัดแสดงการเดินขบวนการแสดงวัฒนธรรมหน้าทั้งหมด 8 ขบวน จาก 8 แห่งที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยคณะตัวแทนหน้าจากมณฑลเจียงซี มณฑลเสฉวน มณฑลอันฮุย และมณฑลกุ้ยโจว

ประเทศจีนและประเทศไทยมีการสนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนร่วมมือซึ่งกันและกันในด้านต่าง ๆ มาอย่างช้านาน หนึ่งในนั้นคือการสนับสนุน ส่งเสริม ตลอดจนร่วมมือซึ่งกันและกันให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอารยธรรมของประเทศไทยและประเทศจีนทั้งในด้านการแลกเปลี่ยนทางด้านวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนทางด้านภาษา การแลกเปลี่ยนทางการทูต เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในนโยบายแนวคิดทางวัฒนธรรมของประธานาธิบดีจีนผิง ภายหลังจากที่ประธานาธิบดีจีนผิงได้ให้คำนิยามของ “ความหลากหลาย (多元) ความแตกต่าง (多样) ความเท่าเทียม (平等) ความเคารพ (尊重) ความเปิดกว้าง (开放) การยอมรับ (包容) ความกลมเกลียว (和合) และการพัฒนา (发展)” ว่าเป็น “การแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอารยธรรม” ซึ่งนักวิชาการได้ใช้เป็นข้อมูลในการอ้างอิงและนำมาวิเคราะห์ความหมายโดยนัยที่แฝงอยู่ภายใต้คำจำกัดความของการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอารยธรรมที่ประธานาธิบดีจีนผิงได้ให้ไว้ กระทั่งก่อเกิดเป็นทฤษฎีต่าง ๆ ที่แตกต่างหลากหลาย ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวัฒนธรรมหน้าในฐานะที่เป็นฟอสซิลแห่งอุปรากรจีนที่ยังมีชีวิต (中国戏剧的活化石) จะสามารถเป็นอีกประเด็นการศึกษาและวิจัยอีกประเด็นหนึ่งในการส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอารยธรรมไทยและอารยธรรมจีนได้ต่อไปในอนาคต (Xiong Aijiao, 2024: 5)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การศึกษาและวิจัยทางด้านวัฒนธรรมและความเชื่อของประเทศจีนเป็นหัวข้อที่มีขอบเขตกว้างมาก ผู้วิจัยเชื่อว่าการวิจัยภายใต้แนวคิดผีสาม เทวดาในประวัติศาสตร์จีนยังมีอีกหลายมิติที่สามารถศึกษา วิจัย และเผยแพร่ได้โดยสามารถพัฒนาเป็นการวิจัยเชิงเปรียบเทียบไทยจีน เช่น เปรียบเทียบคำนิยาม รูปแบบของพิธีกรรม ความหมายเบื้องหลังหน้ากากหรือการแต่งกายในพิธีกรรมการขับไล่ผีห้าในวัฒนธรรมหน้ากับความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีผีตาโขนของไทยที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังหน้ากากหรือการแต่งกายได้ โดยสามารถทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมหน้าเพิ่มเติมได้จากวัฒนธรรมหน้าในประเทศญี่ปุ่น วัฒนธรรมหน้าในประเทศเกาหลี วัฒนธรรมหน้าในประเทศเวียดนามต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลิ่น คงเหมือนเพชร. (2552). *ความเป็นมาของคำว่าผีสิง เทวดา การวิเคราะห์คติความเชื่อเรื่องผี สิง เทวดาในชุมชนภาคใต้*. กระบี่: รุ่งโรจน์การพิมพ์.
- ชื้อฉี เทยา. (2564). อุปลักษณะ “气/te^{hi}51/ (ชี)” กับแนวคิดคลาสสิกของจีน: การวิเคราะห์ตามแนวทฤษฎีการหลอมรวม มโนทัศน์. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 8(1), 108.
- นิตยสารศิลปวัฒนธรรม. (2561, มกราคม). *พัฒนาการ เทพและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของจีน จากเทพฟ้าดิน สู่อารยธรรมเปลี่ยนตามสมัย-ความเชื่อ*. ศิลปวัฒนธรรม. https://www.silpa-mag.com/culture/article_78035
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). <https://dictionary.orst.go.th/>
- โรงพยาบาลหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ. (2567, 2 กรกฎาคม). *โควิด19 กับแพทย์แผนจีน*. คลินิกแพทย์แผนจีนหัวเฉียว. <https://www.huachiewtcm.com/content/8634/%E0%B9%82%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%9419-%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B9%81%E0%B8%9E%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B9%8C%E0%B9%81%E0%B8%9C%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%B5%E0%B8%99>
- เรือนแก้ว ภัทรานุประวัติ. (2557). การสืบทอดความเป็นเงินสู่ลูกหลานในสังคมไทย. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย*, 34(2), 176-179.
- อาริสา ทวารดิษ. (2565). การศึกษาคำว่า “气” (qi) ที่ปรากฏร่วมกับ “อวัยวะ” ในคำพังเพยจีน. *วารสารภาษาและ ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 40(1), 1025.

ภาษาจีน

- Cao Jiang 曹奖 & Jiang Liping et al. 蒋黎萍等. (2024). *雉文化的保护与当代发展——以南丰雉舞为例*. 民族民间文化研究大众文艺, -(9), 17.
- Dan Bo 单博 & Hu Liling 胡丽玲. (2024). *《说文解字》鬼部字蕴含的中国古代关于鬼神文化的认识*. 汉字文化, (10), 109.
- Fang Liang 方亮. (2010). *舞乐神灵——江西省婺源长径雉舞的民俗文化形态解析及其仪式音乐研究*. 西安音乐学院硕士学位论文.
- Guizhou Nuo Wenhua Museum 贵州雉文化博物馆. (2025). *你不知道的贵州雉文化博物馆*, 宣传册.
- Jin Fenglin 靳风林. (1995). *论中国鬼文化的成因、特征及其社会作用*. 中州学刊, (1), 124-128.
- Jin Gong 金弓. (1996). *说“雉”字*. 民族艺术, -(1), 55.
- Luo Bin 罗斌. (2007). *假面阴阳——安徽贵池雉舞的田野考察与研究*. 中国美术学院博士学位论文.
- People's Daily Online 人民网. (2024). *习近平对加强文化和自然遗产保护传承利用工作作出重要指示*. Retrieved September 24, 2024 from <http://politics.people.com.cn/n1/2024/0806/c1024-40293567.html>
- Qu Liuyi 曲六乙 & Qian Fu 钱萋. (2006). *东方雉文化概论*. 太原: 山西教育出版社.
- The Palace Museum 故宫博物院. *大雉图轴*. Retrieved October 07, 2024 from <https://www.dpm.org.cn/collection/paint/229433>
- Wang Feng 王峰 & Deng Yukai et al. 邓宇凯等. (2015). *“气”的多元文化内涵析要*. 中国民族民间医药杂志, 24(8), 41-42.

- Xinhuashe 新华社. (2022). 习近平对非物质文化遗产保护工作作出重要指示强调 扎实做好非物质文化遗产的系统性保护 推动中华文化更好走向世界. Retrieved September 24, 2024 from <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1751978262786686964&wfr=spider&for=pc>
- Xiong Aijiao 熊爱娇. (2024). 习近平文明交流互鉴观的方法论研究. 山东师范大学硕士学位论文.
- Yang Guangfang 杨光芳. (2011). 《黄帝内经》气思想研究. 广州中医药大学博士学位论文.
- Yang Jingkan 杨靖康. (2015). 从“雥”字字形看健文化的原初形态. 唐山评范学晚学报, 37(4), 55.
- Zhang Xiaojing 张晓境 & Wang Qian et al. 王茜等. (2023). 《黄帝内经》对阴气与神关系探析. 福建中医药, 54 (10), 26.
- Zhou Zhenyu 周贞余. (2012). 黄老道家的心與气：以《管子》四篇为中心. 中国社会科学院博士学位论文.